

نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی

چکیده:

سفر حاجی میرزا ابوالحسن خان ایلچی، سفیر ایران در لندن، را به ریودوژانیرو، پایتخت پیشین برزیل، می‌توان نخستین دیدار یک مقام ایرانی از برزیل و سرآغاز روابط سیاسی رسمی دو کشور دانست. فاصله زیاد جغرافیایی، نبود پیوندهای فرهنگی، تاریخی و سیاسی، ضعف اقتصادی و تسلط قدرتهای خارجی بر مناسبات خارجی دو کشور را می‌توان از جمله دلایل ضعف روابط دو جانبه میان ایران و برزیل و حتی دیگر کشورهای آمریکای جنوبی و مرکزی دانست.

روابط ایران و برزیل از سرآغاز تاکنون بیشتر جنبه اقتصادی داشته و ایران صادرکننده نفت به برزیل و واردکننده محصولات کشاورزی و صنعتی از این کشور بوده است. همکاریهای اقتصادی و فرهنگی دو کشور بیشتر در قالب موافقتنامه‌هایی میان وزارتخانه‌های دو کشور پیش‌بینی و اجرا می‌شده است. در این نوشتار روابط دو کشور در دوره پهلوی در همه جنبه‌ها، براساس اسناد موجود در مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه ایران مورد بررسی قرار گرفته و در پایان تصویر برخی از اسناد مربوطه ارائه شده است.

کلید واژه: ایران، برزیل، روابط دو جانبه، همکاریهای اقتصادی، مناسبات فرهنگی، پهلوی، ریودوژانیرو، میرزا ابوالحسن خان ایلچی، دیرستان ایران.

مقدمه

پیشینه روابط ایران و برزیل به گفته عبدالحسین حمزاوی، سفیر ایران در برزیل (۱۳۳۴-۴۰)، به ۱۲ سپتامبر ۱۸۱۰ و سفر حاجی میرزا ابوالحسن خان ایلچی، سفیر ایران در لندن، به همراه سرگور اوزلی، سفیر انگلیس در تهران، به برزیل بازمی‌گردد. میرزا ابوالحسن خان ایلچی تا ۲۸ سپتامبر آن سال در ریودوژانیرو توقف داشت و میهمان نایب‌السلطنه برزیل بود و به دستور نایب‌السلطنه برزیل از دو سفیر مزبور، یعنی سفیر ایران در لندن و سفیر انگلیس در تهران، پذیرایی گرمی شده و حضور نماینده ایران با لباسهای فاخر و مزین مورد توجه و تحسین فراوان برزیلیها قرار گرفته بود. (آرشیو اسناد وزارت امور خارجه ایران، اسناد نمایندگیها، سند شماره ۱۵۷۰۱-۲۴-۱۳۴۳ش) عبدالحسین حمزاوی کوششی فراوان برای جمع‌آوری اطلاعات رسمی و جامع از آرشیو راکد وزارت امور خارجه برزیل نموده، اما نتوانسته بود درباره دستاوردهای مسافرت سفیر ایران، نتیجه‌ای از پژوهشهایش به دست آورد، چراکه پرونده‌های آن دوره به پرتغال منتقل شده بود، زیرا برزیل در آن زمان مستعمره پرتغال بود. (همان، سند شماره ۱۵۷۰۲-۲۴-۱۳۴۴ش)

در سالهای ۱۹۰۲ و ۱۹۰۳، اسحاق خان منخمدوله، سفیر ایران در واشنگتن، مسافرتهایی به آمریکای جنوبی نمود و عهدنامه‌های تجاری و دوستی با کشورهای مکزیک، برزیل، آرژانتین، اوروگوئه و شیلی امضاء کرد، اما برقراری روابط سیاسی رسمی و تأسیس سفارتخانه در کشورهای مزبور در حدود سی سال بعد ممکن شد. به طور کلی در دوره قاجار و زمان سلطنت ناصرالدین شاه و شاهان پس از وی، دولت ایران از نظر سیاسی، نظامی و اقتصادی به قدری دچار ضعف و انحطاط بود که بدون اجازه و موافقت دو دولت بزرگ روسیه و انگلیس نمی‌توانست با هیچ دولت دیگر روابط صمیمانه و نزدیک برقرار کند و به همین سبب روابط ایران با دولتهای دیگر در دوره قاجار از مرحله روابط غیررسمی و عادی تجاوز نکرد. (نایبان، ص ۲۹۲ و ۳۰۶)

روابط رسمی ایران و برزیل در سال ۱۲۸۲ خورشیدی برابر با ۱۹۰۳ میلادی با امضای یک عهدنامه دوستی و تجارت میان دو کشور آغاز شد. در سال ۱۹۳۵ (۱۳۱۴ ش) سفارت

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۷۳

ایران در بوئوس آیرس، پایتخت آرژانتین، گشایش یافت و وزیرمختار ایران در آرژانتین در پایتخت برزیل آکرديته شد، اما در سال ۱۳۱۶ش. سفارت ایران در آرژانتین به منظور صرفه‌جویی در هزینه‌های مالی تعطیل شد و سفیر آکرديته در برزیل معرفی نشد؛ تا اینکه بار دیگر سفارت ایران در ریودوژانیرو در ۱۴ مرداد ۱۳۲۲ توسط یدالله عضدی تأسیس گردید و وی به‌طور رسمی کار خود را در پایتخت پیشین برزیل آغاز نمود و تا سال ۱۳۲۷ سفیر ایران در برزیل بود. (رفیعی، ص ۲۱۵-۱۶)

روابط ایران و برزیل از بدو استقرار بیشتر جنبه اقتصادی داشته است. ایران پیش از انقلاب اسلامی روزانه از ۱۲۰ تا ۱۵۰ هزار بشکه نفت به برزیل صادر و در برابر کالاهای مختلف، از جمله محصولات کشاورزی و مواد خام و مواد مصرفی وارد می‌کرد. بنابراین بیشتر موافقتنامه‌های امضاء شده میان این دو کشور در زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی، فنی و مبادلات بازرگانی بوده است. در این نوشتار خواهیم کوشید با ارائه اسناد مربوط به بررسی اجمالی روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی بپردازیم.

روابط دوجانبه در دوره پهلوی اول

در سال ۱۹۲۷ برابر با ۱۳۰۶ خورشیدی نامه‌هایی میان سفیر ایران در آمریکا، میرزا داودخان مفتاح، با سفیر برزیل در واشنگتن درباره لغو حقوق کاپیتولاسیون و لزوم تجدید عهدنامه مودت (۱۹۰۳) مبادله شد:

«افتخار دارم خاطر نشان سازم که دولت اینجانب دستور داده است به اطلاع آن جناب برسانم که اعلیحضرت شاهنشاه ایران تصمیم گرفته‌اند حقوق و امتیازات کنسولی خارجیان مقیم ایران را که عموماً حقوق کاپیتولاسیون نامیده و خوانده می‌شود، لغو شود و در همین خصوص به نمایندگان دولتهای غیرایرانی در تهران اطلاع داده شد که حقوق کاپیتولاسیون فوق‌الذکر از تاریخ ۱۰ مه ۱۹۲۸ به بعد از اعتبار قانونی برخوردار نخواهند بود. البته تصدیق می‌فرمایید که تغییر قابل توجه شرایط جدید ایران و

همچنین افکار عمومی، اجرای این طرح را کاملاً ایجاب می‌کند. از سوی دیگر دولت ایران همیشه به تعهدات و مسئولتهای داوطلبانه و غیراجباری خود کاملاً پایبند بوده و احترام گذاشته و حتی المقدور از تخطی آنها پرهیز نموده است. در شرایط موجود، دولت ایران به منظور اجرای طرح مقدس شاهانه که در حال حاضر به معنای هدف و ایده‌آل ملت ایران است، در نظر دارد پیمان موجود خود را با مطلوب‌ترین ملل از نظر دولت ایران تجدید نمایند. بنابراین به نمایندگی از سوی دولت ایران بدین وسیله با کمال احترام به اطلاع دولت جمهوری برزیل می‌رساند که براساس فصل شش پیمان‌نامه منعقد بین دولتین ما، دولت ایران پیمان‌نامه مذکور را لغو می‌نماید و خشنود خواهد شد اگر در طی یک سال پس از تاریخ صدور سند مربوط به لغو آن، که پیمان‌نامه مذکور همچنان اعتبار اجرایی و قانونی خواهد داشت، دولت شما اقدامات لازم را برای انعقاد پیمان‌نامه مشابه جدیدی با دولت ایران به عمل آورد تا پس از لغو نهایی و قطعی آن، روابط دوستانه موجود بین دولتین و ملتین ایران و برزیل قطع نشود.» (اسناد معاهدات دو جانبه، ج ۴، ص ۱۱-۲)

سفیر برزیل در آمریکا، اس. گورگل دو آمارال (S. Gurgel do Amaral) در پاسخ نامه یاد

شده نوشت:

«افتخار دارم دریافت نامه مورخ ۸ ژوئیه شما را تأیید نمایم. در این نامه یادآور شده‌اید که دستور دارید اطلاع بدهید اعلیحضرت همایونی شاه ایران اراده فرموده‌اند امتیازات و حق داوری کنسولی مشهور به حقوق کاپیتولاسیون که فقط به غیر ایرانیان تعلق می‌گیرند، منتفی و لغو گردند و افزوده‌اید که نسخی از یک ابلاغیه رسمی دایر بر فسخ حقوق کاپیتولاسیون فوق از دهم مه ۱۹۲۸ به بعد به نمایندگان رسمی دولتهای خارجی در تهران تسلیم شده‌اند. عالیجناب همچنین یادآور شده‌اند که در این شرایط دولت

پادشاهی ایران به منظور اجرای اوامر ملوکانه که در حال حاضر هدف و ایده‌آل ملت ایران است، قصد دارد پیمانهای کنونی خود با دول کامله‌الوداد از نظر ایران را تجدید نماید و عالیجناب همچنين یادآور شده‌اند که به نمایندگی از سوی دولت ایران مایل‌اند از طریق سفارت به دولت جمهوری برزیل اطلاع دهند که طبق فصل شش پیمان منعقد شده بین دولتین ما، دولت ایران پیمان مذکور را لغو می‌نماید و خوشحال خواهد شد اگر در طی یک سال آینده، یعنی در مهلتی که پیمان مذکور در طی آن همچنان به قوت خود باقی خواهد ماند، دولت برزیل تدابیر لازم را به منظور انعقاد پیمان مشابه جدیدی با دولت ایران اتخاذ نماید تا پس از منقضی شدن زمان پیمان مذکور، مناسبات دوستانه کنونی بین دو دولت و ملت قطع نشوند. افتخار داریم به اطلاع‌تان برسانم که نسخه‌ای از یادداشت شما را برای دولت برزیل فرستاده‌ام و اطمینان می‌دهم عالیجناب را به موقع در جریان مفاد پاسخ مربوطه احتمالی دولت متبوع خود قرار دهم...» (همان، ص ۱۴-۱۳)

دولت فدرال برزیل پس از بررسی کامل نظرات دولت ایران به این نتیجه رسید که به نظر نمی‌رسد پیمان به امضاء رسیده در شهر ریودوژانیرو به تاریخ شانزدهم ژوئن ۱۹۰۳ میان نمایندگان برزیل و ایران در شمار پیمانهای اشاره شده سفیر ایران در واشنگتن باشد، زیرا که پیمان ۱۹۰۳ اگرچه به تصویب کنگره ملی برزیل رسیده بود، اما اعتبار اجرایی کامل نیافته و در نتیجه، اسناد مربوط به تصویب آن مبادله نشده بود. (همان، ص ۱۵)

در اول بهمن ۱۳۰۶، رضاشاه در فرمانی به میرزا داودخان مفتاح، وزیرمختار و ایلچی مخصوص ایران در واشنگتن، به وی اختیار کامل داد با نماینده یا نمایندگان مختار دولت جمهوری برزیل برای عقد عهدنامه دوستی میان ایران و برزیل وارد مذاکره شود و به نام شاه و از سوی مملکت ایران آن را امضاء نماید. (همان، ص ۱۷)

در این زمان آقای آمارال در نامه‌ای به سفیر ایران در واشنگتن از وی خواست که با توجه به اختیار تام واگذار شده به وی از سوی دولت ایران، گفتگوهایی را به منظور انعقاد یک پیمان

دوستی تازه میان ایران و برزیل آغاز کنند. (همان، ص ۱۸)

در اول آذر ۱۳۳۶ برابر با ۲۲ نوامبر ۱۹۵۷، موافقتنامه‌ای فرهنگی میان ایران و برزیل در ریودوژانیرو به شرح زیر به امضا رسید:

«نظر به اینکه دولت ایران و دولت کشورهای متحدهٔ برزیل علاقه‌مند به تحکیم روابط دوستی فی‌مابین بوده و خواهان بسط و توسعهٔ همکاری فرهنگی بین دو کشور می‌باشند، تصمیم به مبادلهٔ موافقتنامهٔ فرهنگی اتخاذ و نمایندگان مختار خود را به ترتیب زیر تعیین نمودند:

از طرف دولت شاهنشاهی ایران: جناب آقای حسین نواب، سفیر کبیر و مأمور فوق‌العاده و وزیر مختار ایران در برزیل. از طرف دولت کشورهای متحدهٔ برزیل: جناب آقای ژوزه کارلوس دوماسدو سوارس، وزیر امور خارجهٔ برزیل، که پس از مبادلهٔ اختیاراتنامه‌ها و اطمینان به صحت آنها، نسبت به مواد ذیل موافقت حاصل نمودند:

مادهٔ ۱ - طرفین معظمتین متعاهدین کوشش خواهند نمود که روابط فرهنگی بین دو کشور را بسط داده و بدین وسیله موجبات تشدید روابط معنوی دو ملت را بیشتر فراهم سازند.

مادهٔ ۲ - طرفین معظمتین متعاهدین کمال اهتمام خود را برای همکاری مؤثری به منظور تشویق کلیهٔ مبادلات فرهنگی میان افراد دو کشور در زمینهٔ فرهنگی، علمی، ادبی و هنری، مخصوصاً در موارد ذیل مبذول خواهند داشت:

الف) ایجاد نهایت تسهیلات برای مبادلهٔ هر نوع کتب و نشریهٔ سودمند؛

ب) تنظیم برنامه‌های رادیویی؛

ج) تسهیل در امر مبادلهٔ فیلمهای محصول ملی به منظور شناسایی افراد هر یک از دو کشور به اوضاع و احوال کشور دیگر؛

د) تشکیل نمایشگاههایی از هنرهای ملی.

مادهٔ ۳ - طرفین معظمتین متعاهدین موافقت می‌کنند که مسافرت استادان و اعضای دیگر هیئت تعلیمیه و سخنرانان و نویسندگان و هنرمندان و دانشجویان طرفین در کشور یکدیگر را تشویق نمایند و برای این منظور در حدود امکان مساعدتهای نقدی و کمکهای تحصیلی به عمل

خواهند آورد.

ماده ۴ - طرفین معظمتین متعاهدین تعهد می‌کنند که در کتب تحصیلی و سایر نشریات رسمی احترام رؤسای دول دو کشور رعایت و حقایق تاریخی از هر جهت ملحوظ گردد.

ماده ۵ - طرفین معظمتین متعاهدین با تمام وسایلی که در اختیار دارند موجبات تسهیل مسافرت و سیاحت را که وسیله مؤثری برای حسن تفاهم میان اتباع دو کشور می‌باشد، فراهم خواهند آورد.

ماده ۶ - طرفین معظمتین متعاهدین برای معتبر شناختن درجات دانشگاهی و تعیین ارزش گواهینامه و دیپلم و دانشنامه‌هایی که از طرف مقامات صلاحیتدار یکی از طرفین صادر شود، موافقتنامه مخصوصی منعقد خواهند نمود.

ماده ۷ - طرفین معظمتین متعاهدین اجازه خواهند داد که دانشجویان هر یک از دو کشور در مؤسسات فرهنگی کشور دیگر تحصیلات خود را در رشته‌های علمی و ادبی و فنی طبق قوانین و مقررات مربوطه تعقیب نمایند.

ماده ۸ - در هر یک از دو کشور در موارد لزوم کمیسیونی مرکب از رئیس نمایندگان سیاسی کشور مربوطه و سه نفر از صاحب‌منصبان عالی‌رتبه وزارت فرهنگ و وزارت امور خارجه و دانشگاه آن کشور تشکیل می‌شود و وظیفه کمیسیون مزبور مراقبت در اجرای مقررات مندرجه در این موافقتنامه و تحقیق و همکاری و تبادل نظر به منظور رفع مشکلاتی است که ممکن است حین اجرای این موافقتنامه به وجود آید.

ماده ۹ - طرفین معظمتین متعاهدین مسابقات ورزشی و همکاری بین سازمانهای ورزشی و تربیت بدنی و پیشاهنگی طرفین را در حدود امکان تشویق و تسهیل خواهند نمود.

ماده ۱۰ - طرفین معظمتین متعاهدین اقدام لازم را برای اجرای مواد مذکور در فوق به عمل خواهند آورد و اجازه خواهند داد در هر یک از دو کشور انجمنهای فرهنگی ایجاد شود و البته این انجمنها تابع مقررات کشوری خواهند بود که در آن تأسیس می‌شوند.

ماده ۱۱ - این موافقتنامه به تصویب مقامات صلاحیتدار دو کشور رسیده و یک ماه پس از مبادله اسناد مصوبه به موقع اجرا گذاشته خواهد شد و هر یک از طرفین معظمتین متعاهدین

می‌توانند با سه ماه اطلاع قبلی فسخ آن را اعلام فرمایند.» (همان، ص ۱۹۰-۲۱)

پس از مدتی یک هیئت اقتصادی برزیلی وارد ایران شده و با مقامهای دولت ایران درباره مسائل اقتصادی وارد مذاکره شد. (اسناد نمایندگی، سند شماره ۱۳۳۸۴۰۲۷۰۱ ش)

در اردیبهشت ۱۳۳۸، محمود فروغی، سفیر ایران در برزیل، در نامه‌ای به وزارت امور خارجه از انتخاب سرگرد ژوزو د سان مارتینس (José de Sá Martins) به عنوان وابسته نظامی، هوایی و دریایی از سوی دولت برزیل در ایران، ترکیه و پاکستان خبر داد. (همان، سند شماره ۱۳۳۸۴۰۲۷۰۲ ش) مدتی بعد، فروغی در نامه‌ای دیگر مطالبی را پیرامون افتتاح مجسمه شاه ایران در برزیل به وزارت امور خارجه ارائه داد و اظهار داشت: دولت برزیل تصمیم دارد یکی از قضات دیوان عالی خود را با سه هدیه برای ملت ایران به تهران بفرستد. یکی از آن هدایا مجسمه رئیس‌جمهور برزیل برای مدرسه برزیل در تهران و دیگری مجسمه سانتوس دومون (Santos Dumant) برای فرودگاه مهرآباد و سومی مجسمه دوک دوکاشیا (Doque do Caxias) برای موزه دانشکده نظام یا دانشگاه جنگ است. از قرار معلوم به هنگام افتتاح مجسمه در فرودگاه، این قاضی برزیلی سخنرانی کوتاه به زبان فارسی برای مردم ایران از سوی مردم برزیل ایراد خواهد نمود و پیشنهاد کرد فرودگاه مهرآباد به نام «فرودگاه پهلوی» نامیده شود. وی همچنین تصمیم دارد به برخی از رجال ایران، نشان سانتوس دومون اعطاء کند. سفیر ایران مسافرت این قاضی برزیلی را بسیار با اهمیت دانسته و از دولت ایران درخواست نمود موافقت خود را با سفر وی اعلام نماید، زیرا:

«قاضی نامبرده یکی از رجال محترم و از نزدیکان رئیس‌جمهور برزیل است و حامل نامه‌ای از سوی رئیس‌جمهور کشورش به شاه ایران می‌باشد. این شخص از دوستان ایران است و در مواقع مختلف مقالات جالبی در حمایت از ایران نوشته است، لذا چنین تجلیلی از سوی یک دولت و ملت خارجی به هنگام حمله و یا بی‌حرمتی یک دولت خارجی نسبت به دولت ایران لازم خواهد بود.» (همان سند شماره ۱۳۳۸۴۰۴۵۰۱ ش)

اندکی بعد، آقای سلسوگارسیا (Celso Garcia) به وزیرمختاری برزیل در تهران منصوب

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۷۹

شد. وی پیش از این سفیر برزیل در رُم بود و از برجسته‌ترین مأموران وزارت امور خارجه برزیل محسوب می‌شد. (همان، سند شماره ۴-۲۷-۳-۱۳۳۸ش)

در ۲۲ مهر ۱۳۳۸، وزارت امور خارجه ایران در نامه‌ای به محمود فروغی، سفیر ایران در ریودوژانیرو، نوشت:

«چندی قبل وزیر مختار برزیل در تهران، آقای M. Manoel pio Correa Junior که فعلاً مأموریتش خاتمه یافته و تهران را ترک گفته است، مذاکراتی در باب انعقاد موافقتنامه همکاری فنی بین ایران و برزیل با وزارت امور خارجه به عمل آورد و طرحی در این باب تسلیم نمود که مورد مطالعه می‌باشد. اینک با ارسال یک نسخه از طرح موافقتنامه همکاری فنی، خواهشمند است در این باره مطالعه فرموده و هر نظری که دارند زودتر مرقوم فرمایند تا مورد استفاده قرار گیرد.» (همان، سند شماره: ۴-۲۷-۴-۱۳۳۸ش)

فروغی در پاسخ نامه وزارت امور خارجه نوشت که درباره موافقتنامه همکاری فنی طرح موافقتنامه دیگری تهیه شده است و درخواست نمود سفارت ایران را از نظرات خود مطلع نمایند. (همان، سند شماره ۴-۲۷-۵-۱۳۳۸ش)

مدتی بعد وزارت امور خارجه در نامه‌ای به فروغی، مطالبی درباره موافقتنامه همکاری فنی یاد شده ارائه داد و اظهار داشت که متأسفانه متن طرح موافقتنامه تهیه شده توسط سفارت ایران، در وزارت امور خارجه پیدا نشده است و درخواست نمود رونوشتی از آن موافقتنامه به مرکز ارسال شود تا با مطالعه و بررسی بر روی آن دو طرح، تصمیم مقتضی گرفته شود. (همان، سند شماره ۴-۲۷-۶-۱۳۳۸ش)

فروغی در ۲۵ دی ۱۳۳۸، در نامه‌ای محرمانه به وزیر امور خارجه پیرامون ارتقاء سفارت دو کشور به سفارت کبری مطالبی ارائه داد و افزود که وزارت امور خارجه برزیل با این طرح موافقت کرده است، اما به موجب مقررات استخدامی، وزیرمختار جدید نمی‌تواند سفیرکبیر شود، با این حال اگر دولت ایران موافقت کند، دولت برزیل حاضر است تا سفارت ایران در برزیل به سفارت کبری ارتقاء یابد و سفارت برزیل نیز مدتی بعد سفارت کبری شود.

(همان، سند شماره ۱۳۳۸.۴.۲۷.۷ ش)

در اواخر بهمن ۱۳۳۸ وزیر بازرگانی ایران در نامه‌ای به وزارت امور خارجه موضوع اظهار تمایل دولت برزیل نسبت به انعقاد یک قرارداد بازرگانی با دولت ایران را بیان داشت و افزود در سال پیش یک هیئت اقتصادی به ریاست سفیر کبیر برزیل در بلژیک برای مطالعه و مذاکره درباره روابط اقتصادی میان دو کشور به ایران آمده بود، اما نتیجه مذاکراتها با هیئت مزبور که نماینده وزارت بازرگانی در آن مشارکت داشت، رضایت‌بخش نبود، چرا که «کالای قابل صدور برزیل تنها قهوه است که در ایران مصرف قابل توجهی ندارد، اما چون نفت به صورت نقد و به دلار معامله می‌گردد، شرکت ملی نفت ایران با معامله پایاپای این کالا موافقت» نکرد و بدین ترتیب هیئت نمایندگی برزیل بدون گرفتن نتیجه دلخواه به کشور خود بازگشت. نظر وزارت بازرگانی این بود که تعیین قرارداد بازرگانی و یا پایاپای با برزیل به نفع دولت ایران نیست و باید بررسیهای لازم در این باره صورت گیرد. (همان، سند شماره ۱۳۳۸.۴.۲۷.۸ ش)

سفارت ایران معتقد بود که هدف برزیل از انعقاد قرارداد بازرگانی با دولت ایران دریافت نفت و صدور مصنوعات و محصولات است که ایران لازم دارد «چرا که برزیل تصمیم دارد کسری نفت را از منابع مختلف تهیه کند و تنها مشتری یک کمپانی خارجی نباشد.» (همان، سند شماره ۱۳۳۸.۶.۴۵.۲ ش)

در ۲۵ دی ۱۳۳۸ سفیر ایران در نامه‌ای به وزارت امور خارجه مطالبی درباره عقد قرارداد استرداد مجرمین با برزیل ارائه داد و اظهار داشت که دولت برزیل با بستن این قرارداد موافق است و در برابر دولت برزیل پیشنهاد کرده است تا همزمان «قرارداد تعاون قضایی» نیز میان دو کشور منعقد شود. (همان، سند شماره: ۱۳۳۸.۴.۲۷.۹ ش)

در تاریخ ۱۳۳۸/۱۰/۲۵ سفارت ایران در نامه‌ای محرمانه به وزیر امور خارجه درباره احتمال آمدن عده‌ای کارآموز برزیلی به ایران، نوشت:

«وزیر مختار سابق برزیل در ایران که اکنون مدیرکل سیاسی است، در مراجعت از ایران اظهار داشت که احتمال می‌رود عده‌ای کارآموز برزیلی برای آموختن امور مربوط به صنعت نفت به دعوت مقامات ایرانی به ایران

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۸۱

بروند. چند روز قبل، از شرکت ملی نفت برزیل راجع به این موضوع از این سفارت اطلاعات می‌خواستند. متمنی است دستور فرمایند چگونگی مطلب تحقیق و به این سفارت اطلاع داده شود و چنانچه این امر صحت دارد، جزئیات امر را مرقوم فرمایند که در موقع مراجعه بتوان به نحو مقتضی جواب داد.» (۱۰-۲۷-۴-۱۳۳۸ش)

در سی‌ام بهمن ۱۳۳۸ سفارت ایران در برزیل در یک نامه محرمانه دیگر به وزارت امور خارجه درباره انتقال پایتخت برزیل از ریودوژانیرو به برازیلیا در تاریخ ۲۱ آوریل ۱۹۶۰ مطالبی ارائه داد و افزود که بدین مناسبت هدایایی از سوی بیشتر رؤسای کشورهای دنیا برای رئیس‌جمهور برزیل فرستاده می‌شود و همچنین مجسمه‌های مذهبی توسط کشورهای کاتولیک برای پایتخت جدید برزیل ارسال می‌گردد. سفیر ایران درخواست کرد: اگر وزارت امور خارجه لازم بداند و این طرح تصویب شود، یک تخته قالی و یا یک قطعه نشان پهلوی به سفارت ایران ارسال گردد تا در روز مقرر از سوی شاه ایران به رئیس‌جمهور برزیل اعطاء شود. (همان، سند شماره ۱۱-۲۷-۴-۱۳۳۸ش)

از آنجا که مقامهای شرکت ملی نفت ایران علاقه‌مند بودند کارآموزانی به منظور توسعه کارآموزی در امور مختلف میان ایران و برزیل مبادله شود، وزارت امور خارجه در نامه‌ای به تاریخ ۱۷ فروردین ۱۳۳۹ به سفارت ایران در ریودوژانیرو از آن سفارت درخواست نمود پیشنهاد شرکت ملی نفت را با مقامهای رسمی برزیل در میان بگذارد و اگر توافق نظری حاصل شد، نتیجه را اطلاع دهد تا شرکت ملی نفت بتواند با شرکتهای برزیلی در این مورد وارد مذاکره گردد و براساس نیاز کارآموزان دو کشور برنامه‌هایی تنظیم و اعلام شود. (همان، سند شماره ۱۲-۲۷-۴-۱۳۳۸ش)

چنانکه پیش از این اشاره شد، موافقتنامه فرهنگی ایران و برزیل در سال ۱۳۳۶ خورشیدی به امضاء رسید، اما از قرار معلوم پارلمان برزیل آن را تصویب نکرده بود. در این زمان وزارت امور خارجه در نامه‌ای به سفارت ایران در ریودوژانیرو درخواست نمود تا جریان امر و در صورت امکان، علت تأخیر طولانی در تصویب آن را زودتر اعلام کنند تا نسبت به موضوع

مندرج در نامه شماره ۱۰۸/۳/۸۵۷ مورخ ۱۳۳۸/۱۱/۳۰ آن نمایندگی درباره بستن یک موافقتنامه همکاری فنی میان دو کشور تصمیم لازم گرفته شود. (همان، سند شماره: ۱۳۳۹.۴.۲۷.۱۳ ش)

پس از مدتی سفارت ایران در برزیل در نامه‌ای به اداره عهود و امور حقوقی وزارت امور خارجه نوشت:

«عطف به نامه شماره ۱۸/۲۲۰/۱۲۴۵ مورخ ۳۰ فروردین ۱۳۳۹ معروض می‌دارد که موافقتنامه فرهنگی در مجلس برزیل به تصویب رسیده و فعلاً لایحه در سناست. ظاهراً علت تأخیر به طوء جریان امور و این اواخر گرفتاریهای مربوط به تغییر پایتخت بوده و می‌باشد. امضای موافقتنامه همکاری فنی به منظور استخدام استادان برای دانشگاه شهرستانها ضرورت دارد. متجاوز از نه ماه است که داوطلبان نام‌نویسی کرده‌اند و بیش از چهار ماه است که برای انتخاب استادان منتظر نتیجه اتخاذ تصمیم راجع به موافقتنامه همکاری فنی می‌باشند، بنابراین به طوری که ملاحظه می‌فرمایند موافقتنامه فرهنگی و موافقتنامه همکاری فنی به هم بستگی و ارتباط ندارد، اولی موضوعی است کلی و دومی در واقع به منظور خاص باید امضاء و یارد شود. تسریع یا تأخیر در تصویب اولی تأثیر زیادی ندارد و حال آنکه عدم اتخاذ تصمیم درباره دومی در انتظار عده بسیاری از داوطلبان که از طبقه پزشکان و دانشمندان کشور هستند، صورت خوشی ندارد. متمنی است دستور فرمایند تصمیم متخذه را زودتر ابلاغ نمایند.»

(همان، سند شماره: ۱۳۳۹.۴.۲۷.۱۴ ش)

وزارت امور خارجه در پاسخ نامه سفیر ایران مطالبی درباره انعقاد موافقتنامه همکاری فنی ارائه داد و اظهار داشت که این موضوع در سال گذشته در هیئت وزیران مطرح و مورد موافقت قرار گرفته است، اما خاطر نشان کرد که مقرر شده وزارت امور خارجه باید مجوز قانونی برای انجام این تشریفات را تحصیل کند و به علت تعطیل شدن مجلس شورای ملی، انجام این

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۸۳

کار مقدور نیست. به نظر وزارت امور خارجه در صورت مبادله اسناد مصوبه در تهران، اقدامات لازم برای تأمین همکاریهای فنی میان ایران و برزیل انجام می‌شود و در صورت لزوم براساس آن موافقتنامه جدید فراهم می‌گردد. (همان، سند شماره ۱۵-۲۷-۴۰-۱۳۳۹ش)

در اول آبان ۱۳۳۹ فروغی در نامه‌ای محرمانه به وزیر امور خارجه درباره احتمال سفر رئیس‌جمهور آتی برزیل به برخی از کشورهای جهان و لزوم دعوت از وی برای سفر به ایران اظهار داشت:

«به طوری که به عرض رسیده است، انتخابات ریاست جمهوری ادر برزیل پایان یافت و آقای ژانیو گوادرس (Janio Quadros)، حاکم سابق ایالت سن پاولو، با تعداد رأی که در تاریخ برزیل بی سابقه است، انتخاب گردید. معظم‌له روز ۳۱ ژانویه زمام امور را به دست خواهد گرفت. فعلاً قصد دارد مسافرتی به بعضی از کشورهای آمریکا (از جمله کوبا) و اروپا و آسیا بنماید. سال قبل نیز چنین مسافرتی نموده بود و در ایران ظاهراً توجهی به او نشده بود، به خصوص که ذات مبارک ملوکانه در اروپا تشریف داشتند. اکنون چنانچه تصویب فرمایند به نظر می‌رسد بسیار مناسب باشد که ضمن پیام محبت‌آمیزی از طرف اعلیحضرت همایون شاهنشاه از معظم‌له دعوت شود در برنامه مسافرت خود به ایران نیز بیاید و به خصوص اقداماتی که در تقسیم اراضی شده است، مشاهده نماید.» (همان، سند شماره ۴۵-۶۰-۱۳۳۹ش)

سفیر ایران در برزیل همچنین شرح حالی کامل از آقای دو فرینتاس دگو، سفیر کبیر تازه برزیل در ایران، به زبان فرانسه به همراه چند قطعه عکس از نامبرده برای وزارت امور خارجه ارسال نمود. (همان، سند شماره ۱۶-۲۷-۶۰-۱۳۴۰ش)

در هفتم آذر ۱۳۴۱ / ۲۸ نوامبر ۱۹۶۲، صورتجلسه مربوط به اسناد تصویبی موافقتنامه

فرهنگی برزیل و ایران به شرح زیر مبادله شد:

«امضاء کنندگان زیر، الویزیو ناپلئو دو فرینتاس دگو، سفیر کبیر فوق‌العاده و نماینده مختار دولت جمهوری برزیل در ایران، و عباس آرم، وزیر امور

خارجه دولت شاهنشاهی، که از طرف دولت‌های متبوع خود دارای اختیارات لازم بوده‌اند، به منظور مبادله اسناد تصویبی موافقتنامه فرهنگی که در تاریخ اول آذرماه ۱۳۳۶ شمسی برابر ۲۲ نوامبر ۱۹۵۷ میلادی بین دولت جمهوری برزیل و دولت شاهنشاهی ایران در شهر ریودوژانیرو به امضاء رسید، امروز در وزارت امور خارجه شاهنشاهی حضور به هم رسانیده، بعد از بررسی و تطبیق اسناد مصوبه، چون ملاحظه نمودند موافقتنامه فرهنگی مذکور با قید به اینکه در سه متن فارسی و فرانسه و پرتغالی امضاء شده و در ایران به همین ترتیب به تصویب رسیده، ولی متن فارسی در نسخه تسلیمی دولت برزیل درج نشده است، لذا به منظور مطابقت کامل اسناد تصویب مبور [مزبور] طرفین توافق نموده‌اند متن فارسی موافقتنامه نیز به نسخه تسلیمی دولت جمهوری برزیل ضمیمه و موضوع در این صورتجلسه قید گردد. بنابر مراتب فوق نمایندگان مختار طرفین این صورتجلسه را امضاء و مبادله کرده‌اند.» (همان، سند شماره: ۱۷-۲۷-۴۱۳۴۱ش)

سپس در ۷ آذر ۱۳۴۱ برابر با ۲۸ نوامبر ۱۹۶۲ اسناد تصویب شده موافقتنامه فرهنگی میان وزیر امور خارجه ایران و سفیرکبیر برزیل در ساختمان وزارت امور خارجه مبادله شد و نسخه‌هایی از متنهای فارسی، فرانسه و پرتغالی آن برای ملاحظه به سفارت ایران در ریودوژانیرو ارسال گشت. (همان، سند شماره ۱۸-۲۷-۴۱۳۴۱ش)

پس از مدتی، سفارت برزیل در تهران در یادداشتی تقاضا نمود کتابها و نشریات مربوط به ایران که به زبانهای انگلیسی یا فرانسه چاپ شده است، برای یک مؤسسه برزیلی به نام (Société Anita Garibaldi, Laguna, Etat de Santa Catarina, Bresil) فرستاده شود. وزیر امورخارجه به دنبال این درخواست از وزارت اطلاعات درخواست کرد «از هر اقدامی که در این خصوص معمول می‌شود، وزارت امور خارجه را مستحضر سازند.» (همان، سند شماره ۱-۴۵-۶۴۴۳ش)

دو سال بعد در ۲۳ تیر ۱۳۴۳ سفیر ایران در برزیل، دکتر عزیزالله بیگ لیک، در نامه‌ای به

اداره امور اقتصادی وزارت امور خارجه درباره یکی از بازارهای مکاره برزیل مطالبی را به این شرح ارائه داد:

«یکی از بانکهای برزیل هر ساله در ریودوژانیرو بازار مکاره‌ای تشکیل می‌دهد که کلیه استانهای برزیل و کشورهای آمریکایی و بعضی از کشورهای اروپایی و آسیایی در آن شرکت می‌نمایند. بانک نامبرده از این سفارت تقاضا کرده است که در بازار مکاره مزبور که از اول تا سوم سپتامبر ۱۹۶۷ در ریودوژانیرو تشکیل خواهد شد، شرکت نماید. شرکت‌کنندگان محصولات استانها و کشورهای خود را در بازار مزبور به فروش می‌رسانند و پس از پرداخت بهاء و کرایه حمل آن، منافع حاصله را در اختیار بانک می‌گذارند که به مصرف امور خیریه برسد. با توجه به اضرائی که متصدیان بانک نسبت به شرکت این نمایندگی در بازار مزبور و کمک به امر خیریه دارند، در صورت موافقت وزارت متبوعه، خواهشمند است دستور فرمایند با تماس با شرکت شیلات و فروشگاه فردوسی کالاهای زیر را:

۱. خاویار انواع مختلف در قوطیهای ۵۰ و ۱۰۰ گرمی ۳۰ کیلو
۲. پسته و گز ۵۰ کیلو
۳. برنج صدری ۳۰ کیلو
۴. کارهای دستی اصفهان از قبیل جعبه سیگار خاتم‌کاری، گلدان، دستبند، گوشواره، شالگردن ابریشمی و سایر کارهای دستی معروف هنر ایران
۵. پرچم ایران به ابعاد مختلف ۵۰ عدد
۶. عکسهای رنگی و نشریات سازمان جلب سیاحان برای تزئین غرفه، در اختیار این نمایندگی بگذارند تا ترتیب شرکت این نمایندگی در بازار مکاره داده شود. ضمناً اضافه می‌نماید که بانک مزبور ترتیب حمل کالاها را با شرکت هواپیمایی VARIG خواهد داد و بهای خالص کالاها را هم بعداً در اختیار سفارت می‌گذارد که به صاحبان آنها پرداخت گردد. (همان، سند شماره:

۱۹-۲۷-۴۰۳۴۳ش)

ریودوژانیرو، پیام آقای عبدالحسین حمزاوی، سفیرکبیر ایران در برزیل، را به مناسبت یکصد و چهل و دومین سالروز استقلال برزیل به چاپ رساند. سفیر ایران شادباشهای صمیمانه مردم و دولت ایران را به مردم و دولت برزیل به این مناسبت تقدیم داشت. وی در پایان پیام تبریک خود، خاطرنشان ساخته بود که «مردم ایران با مردم برزیل ایده‌آلهای بسیار مشترک دارند و سوز و گداز گرمی در قلوبشان برای ملت برزیل موجود است.» (همان، سند شماره ۱۳۴۳-۴-۲۷-۲۰ ش)

در سال ۱۳۴۴ وزارت امور خارجه در بخشنامه‌ای به همه‌مأموران سیاسی ایران در خارجه از آنان خواست «۱. فهرست قراردادهای منعقد شده بین ایران و کشور متوقف‌فیه با تصریح تاریخ و محل امضاء و تاریخ و محل مبادله اسناد مصوبه؛ ۲. فهرست کلیه قراردادهای بین‌المللی که مقرر [مقرر] اصلی سازمان مربوطه آن در کشور متوقف‌فیه آن مأموریت واقع است، با تصریح تاریخ انعقاد قرارداد، تاریخ امضای ایران و تاریخ تسلیم اسناد الحاق ایران به قراردادهای بین‌المللی مذکور» را با مراجعه دقیق و بررسی کامل سوابق موجود در بایگانی جاری و راکد هر نمایندگی و در صورت لزوم با مراجعه به «وزارت امور خارجه کشور متوقف‌فیه و سازمان یا مؤسسه بین‌المللی مربوطه» تهیه و به مرکز ارسال دارند تا فهرست جامعی از همه‌قراردادها، موافقتنامه‌ها و پروتکل‌های منعقد شده میان ایران و کشورهای خارجی و اعتبار کنونی هر یک و همچنین قراردادهای بین‌المللی که دولت ایران به آنها پیوسته است، تنظیم و منتشر شود. (همان، سند شماره ۱۳۴۳-۶-۴۵-۲ ش) در پاسخ به این بخشنامه، سفیر ایران در ریودوژانیرو در نامه‌ای به اداره عهد و امور حقوقی وزارت امور خارجه اعلام کرد:

«تنها قراردادی که بین دولت ایران و برزیل منعقد شده، موافقتنامه فرهنگی است که در تاریخ هفتم آذر ماه سال یکهزار و سیصد و چهل و یک برابر با بیست و هشتم نوامبر یکهزار و نهصد و شصت و دو میلادی، اسناد مصوبه آن بین وزیر امور خارجه ایران و سفیر برزیل در ساختمان وزارت امور خارجه در سه متن فارسی و فرانسوی و پرتغالی مبادله شده است.» (همان،

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۸۷

دکتر مقتدری، سرپرست اداره اطلاعات و مطبوعات وزارت امور خارجه، در نامه‌ای به اداره روابط فرهنگی این وزارتخانه به اطلاع آنان رساند که رساله‌ها، نشریه‌ها و فیلمهای درخواستی سفارت ایران در برزیل برای آنان ارسال شده است. (همان، سند شماره ۱۳۴۷-۲۴-۱۵۷-۱ ش)

در مرداد ۱۳۴۷ عنزیرالله بیک لیک در نامه‌ای، به اداره روابط فرهنگی وزارت امورخارجه از برگزاری مراسمی با عنوان «شب ایران» به همت انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل خبر داد و نوشت:

«انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل در زمینه فعالیت فرهنگی و تبلیغاتی، مجلس شب‌نشینی به نام شب ایران ترتیب داد که برنامه آن به قرار زیر بوده است:

۱. گشایش مجلس از جانب استاد باهیانا، دبیرکل انجمن؛

۲. سخنرانی آقای عزت‌الله فرجی شادان درباره زندگی و تجزیه و تحلیل آثار و افکار سه تن از شعرای نامی ایران: سعدی، حافظ و مولوی؛

۳. قرائت قطعات زبده شعرای مزبور از جانب شاعره برزیلی به زبان پرتغالی؛

۴. سخنرانی استاد کامازگا، مترجم برزیلی عمرخیام، درباره زندگی و آثار ادبی شاعر نامبرده؛

۵. پذیرایی از مدعوین.

در این مجلس بیش از دویست نفر از اعضای نمایندگان سیاسی، وابسته‌های فرهنگی، ادبا و شعرا، ارباب جراید، رجال و معاریف برزیلی به اتفاق بانوان حضور داشتند. هجوم علاقه‌مندان ایران به اندازه‌ای بود که در سالن جای خالی باقی نمانده بود و در نتیجه عده کثیری تا پایان سخنرانیها و نمایش فیلم سر پا ایستاده بودند.» (همان، سند شماره ۱۳۴۷-۲۴-۱۵۷-۲ ش)

اگرچه مقدمات تشکیل انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل در سال ۱۳۳۸ توسط

محمود فروغی فراهم شد، اما اقدامی رسمی در این باره به عمل نیامده بود تا اینکه همزمان با برگزاری مراسم جشن تاجگذاری در سوم آبان ۱۳۴۶، سفارت ایران در ریودوژانیرو به طور رسمی اقدام به تأسیس انجمنی به نام «انجمن فرهنگی ایران و برزیل» نمود و نخستین جلسه رسمی و مراسم افتتاحیه آن در تالار کنفرانس وزارت امور خارجه برزیل و با حضور شخصیت‌های علمی و فرهنگی و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی مقیم ریودوژانیرو تشکیل شد. فعالیتهای این انجمن از بدو تأسیس عبارت بود از تشکیل چند جلسه ادبی به منظور معرفی هنر و ادبیات غنی ایران و قرائت ترجمه اشعاری از شعرای نامی ایران. (همان، سند شماره ۱۵۸۱-۲۴-۱۳۴۹ش)

مدتی بعد، دکتر بیک لیک در نامه‌ای به وزارت امور خارجه در مورد سفر یکی از مقامهای برزیلی به تهران مطالبی را ارائه داد و نوشت که آقای ژوزه کارلوس تکشیرا (José Carlos Teixeira)، نماینده مجلس شورای ملی برزیل و نایب رئیس حزب اقلیت M.D.B، در نامه‌ای به سفارت ایران اعلام داشته که حامل پیام صلح و خوشبختی ملت برزیل برای ملت دوست است و براساس برنامه‌ای که با مجلس شورا و وزارت خارجه برزیل تنظیم کرده است، در تاریخ ۷ شهریور ۱۳۴۶ به وسیله شرکت هواپیمایی افغان، پرواز شماره ۲۰۳ به همراه همسرش به تهران خواهد آمد. وی درخواست نموده بود که در مدت توقف پنج روزه در تهران با مقامهای دولت ایران ملاقات نماید. سفیر ایران نیز از وزارت امور خارجه درخواست نمود تسهیلات لازم برای سفر مقام نامبرده فراهم شود. (همان، سند شماره ۱۵۸۱-۲۴-۱۳۴۹ش)

در سال ۱۳۴۹، ژنرال امیلیو گاراستازو مدیسی، رئیس جمهور برزیل، ریاست عالی «کمیته جشن شاهنشاهی» را در برزیل به عهده گرفت و آمادگی خود را برای شرکت در جشن مزبور اعلام نمود. هشتم خرداد همین سال، پنجمین سالروز تأسیس و نامگذاری دبیرستان ایران - دبیرستانی که در شهر ریودوژانیرو به نام ایران نامگذاری شده بود - برگزار گردید. از سوی رؤسای دبیرستان مجلس جشنی با حضور مقامهای عالی رتبه فرهنگی و عده‌ای از شخصیت‌های برجسته و حبیب‌زاده امیراصلاتی، سفیر ایران و کارمندان سفارت برگزار گردید و ضمن آن مدیر دبیرستان و رئیس «انجمن خانه و مدرسه» سخنرانی کرد و در پایان هدایایی از سوی وزارت آموزش و پرورش به شاگردان اول هر کلاس داده شد. همچنین بنابه دعوت «مرکز مطالعات پرسنلی

وزارت نیروی زمینی برزیل، دبیر دوم سفارت ایران در تاریخ ۳۱ تیر ۱۳۴۹ سخنرانی مشروحی با عنوان «سیستم آموزش و پرورش در ایران و چگونگی مبارزه با بیسوادی» برای عده‌ای از افسران ارتش برزیل ایراد نمود که مورد توجه حاضران قرار گرفت و از سوی فرماندهی مرکز مطالعات پرسنلی وزارت نیروی زمینی برای قدردانی، لوحه منقوش به آرم مرکز فرهنگی به نمایندۀ فرهنگی سفارت ایران اهداء گردید.

در پنجم تیر ۱۳۴۹ نخستین نمایشگاه فرش و نمونه‌هایی از صنایع دستی و هنری ایران در گالری لوکاس با حضور عده‌ای از رجال و شخصیت‌های سیاسی، اقتصادی و مطبوعاتی و عده‌ای از ایرانیان مقیم برزیل به دست سفیر ایران گشایش یافت. این نمایشگاه در نوع خود نخستین نمایشگاه بود که در آن شهر به وسیله یک مؤسسه بازرگانی و با همکاری و رهنمون وزارتخانه‌های امور خارجه، فرهنگ و هنر، اقتصاد و سازمان جلب جهانگردان و سفارت ایران در ریودوژانیرو برای مدت سه ماه تشکیل شد. اسلایدهای متعدد رنگی از مناظر و آثار تاریخی و عکسهای فراوانی از ایران در معرض تماشای مردم شهر قرار گرفت و ترتیب این استقبال گسترده در تلویزیون و روزنامه‌های ریودوژانیرو منعکس گشت. (روابط خارجی ایران در سال ۱۳۴۹، ص ۲۶۱)

در همین سال تیم بسکتبال ارتش برزیل متشکل از هجده نفر نظامی و بیست افسر در اول نوامبر ۱۹۷۰ برای شرکت در مسابقات ورزشی ارتشهای جهان به تهران آمد. (همان)

مسلمانان مقیم برزیل در روزهای ۱۸، ۱۹ و ۲۰ سپتامبر ۱۹۷۰ برای نخستین بار کنگره‌ای که تنها جنبه مذهبی داشت، در شهر سن پائولو تشکیل دادند و نمایندۀ اعزامی ایران پیامی را برای این کنگره خواند. همچنین سفارت ایران در ریودوژانیرو برای معرفی آداب و رسوم کهن و سنتهای باستانی ایران در یازدهم تیر ۱۳۴۹، شب‌نشینی باشکوهی به نام شب ایرانی با شرکت شخصیت‌های برزیلی و رؤسای نمایندگیهای سیاسی ترتیب داد که مورد تحسین روزنامه‌های محلی قرار گرفت. «انجمن جغرافیایی برزیل»، وابسته به دانشگاه فدرال ریودوژانیرو با توجه به عمق تاریخ و فرهنگ درخشان ایران، یکی از نشستهای ماهانه خود را به تجلیل از ایران اختصاص داد و در آن جلسه سخنرانی مشروحی درباره تاریخ قدیم و پیشرفتهای اخیر

ایران ایراد گردید.» (همان، ص ۲۶۱)

مراسم سالگرد تأسیس دبیرستان ایران، نخستین رویداد فرهنگی مهم در مناسبات فرهنگی دو کشور در آغاز سال ۱۳۵۰ بود. سفارت ایران در نوزدهم خرداد ۱۳۵۰ در نامه‌ای به وزارت خارجه و مجله‌های ایران تریبون، اطلاعات و زن روز، ضمن ارسال متن سخنرانی همسر سفیر ایران در برزیل پیرامون «موقعیت سیاسی و اجتماعی زن در ایران» در مراسم ششمین سالگرد تأسیس دبیرستان ایران در ریودوژانیرو، به شرح برگزاری این مراسم و استقبال خوب شخصیت‌های فرهنگی و اجتماعی ایالت گوانابارا (که ریودوژانیرو مرکز آن است) پرداخت و عکسهایی را که از این مراسم تهیه شده بود، برای وزارت خارجه ارسال نمود. (اسناد نمایندگی، سند شماره ۱۳۵۰.۶۸.۴۸۸ ش)

روابط دوستانه ایران و برزیل در سال ۱۳۵۰ با همکاری و حسن تفاهم ادامه یافت. در این زمان دولت برزیل تصمیم گرفت پایتخت آن کشور را از ریودوژانیرو به برازیلیا منتقل کند. درباره انتقال پایتخت برزیل و احتمال انتقال شدن فعالیت‌های امور فرهنگی و هنری برزیل از ریودوژانیرو به برازیلیا، آقای جلیل بهار، کاردار موقت سفارت ایران در ریودوژانیرو، در نامه‌ای خیلی محرمانه به آقای عاملی، معاون امور فرهنگی و اجتماعی وزارت امور خارجه، نوشت:

«به طوری که استحضار دارند، انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل در شهر ریودوژانیرو تأسیس و مرکز فعالیت آن نیز به موجب اساسنامه همان شهر تعیین شده است. اکنون که سفارت شاهنشاهی از آنجا به برازیلیا منتقل گردیده، عده‌ای از اعضای هیئت مدیره انجمن نامبرده ضمن شرحی به عنوان این سفارت که ترجمه متن آن را به پیوست ملاحظه می‌فرمایید، تقاضا نموده‌اند با توجه به اینکه هنوز هم مرکز کلیه امور فرهنگی و هنری و اجتماعی برزیل شهر ریودوژانیرو می‌باشد و به هیچ وجه انتقال پایتخت از اهمیت فرهنگی آن شهر نکاسته است، لذا بهتر است مرکز فعالیت انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل در ریودوژانیرو باقی بماند و به کارهای خود ادامه دهد و ترکیب جدیدی هم برای هیئت مدیره آن پیشنهاد شده است که

در واقع همان ترکیب قبلی و قدیمی است و جزئی تفاوتی در آن دیده می‌شود. پیشنهاد فوق به طور کلی معقول و جالب به نظر می‌رسد، اما قبول آن ممکن است اشکالات زیرین را در برداشته باشد:

۱. تعهد مالی مختصری ایجاد نماید؛

۲. در شرایط فعلی که نمایندگی دارای یک عضو و یک رئیس است، اِعمال نظارت سفارت بر فعالیتهای انجمن که مرکز آن ریودوژانیرو باشد و همچنین همکاری با آن تا حدی دشوار خواهد بود، ولی در صورتی که این نمایندگی دارای عضو به اندازه کافی باشد، مشکلات اخیر منتفی است.

از طرف دیگر وجود گروهی از اساتید و فرهنگیان تحت عنوان هیئت مدیره انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل نیز در ریودوژانیرو که از هر حیث اهمیت گذشته خود را حفظ نموده، نه تنها لازم به نظر می‌رسد، بلکه فعالیتهای جامع‌الاطراف سفارت را در آنجا از هر حیث تسهیل خواهد نمود و از طریق اعضای این انجمن، نمایندگی بهره‌برداریهای فرهنگی و سیاسی و اطلاعاتی را توأمأً به عمل خواهد آورد. علی‌هذا مستدعی است امر و مقرر فرمایید با توجه به جوانب مختلف، پیشنهاد واصله را مورد رسیدگی کامل قرار دهند و از هر نظری که اتخاذ می‌فرمایند، سفارت شاهنشاهی ایران در برازیلیا را مستحضر سازند تا به استادان و فرهنگیان که طرح فوق را ارائه نموده‌اند، پاسخ لازم داده شود.» (همان، سند شماره ۲-۴۹۳-۶۲-۱۳۵۱ش)

وزارت امور خارجه ایران موافقت خود را با پیشنهاد باقی ماندن مرکز فعالیت انجمن روابط فرهنگی در ریودوژانیرو در نامه‌ای خیلی محرمانه به سفارت ایران در برزیل اعلام داشت.

(همان، سند شماره ۵۰۳-۶۴-۱۳۵۱ش)

در یازدهم بهمن ۱۳۵۱ / اول ژانویه ۱۹۷۳ سفارت ایران به‌طور رسمی از ریودوژانیرو به برازیلیا منتقل شد. در این زمان آقای طاهر ضیائی، رئیس اطاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، به دعوت دولت برزیل برای بازدید از نمایشگاه جهانی سن پائولو در رأس یک هیئت

اقتصادی به آن کشور سفر کرد. وی در این سفر با وزیر بازرگانی و صنایع و معادن، دبیرکل وزارت امور خارجه در امور افریقا و خاورمیانه و رئیس اداره امور اقتصادی وزارت امور خارجه برزیل دیدار کرد و درباره برگزاری هفته برزیل در تهران، افزایش حجم مبادلات بازرگانی دو کشور و همکاریهای فنی و فرهنگی مذاکره نمود.

سفارت ایران در سال ۱۳۵۱ در مراسم بزرگداشت یکصد و پنجمین سالروز استقلال برزیل شرکت کرد و از سوی شهردار تهران، یکی از خیابانهای تهران به نام برزیل نامگذاری شد. در همین سال تیمهای معروف فوتبال برزیل به نامهای کروزیرو، سانتوس و پالمیراس، برای انجام چند مسابقه دوستانه به ایران آمدند. باز در همین سال تیم ملی فوتبال ایران مرکب از ۲۵ نفر بازیکن برای شرکت در مسابقات جام استقلال برزیل به آن کشور سفر کرد. به دعوت وزارت فرهنگ و هنر ایران، آقای پائولو امیلیو سالزگوس، کارگردان معروف برزیلی، به منظور شرکت در هیئت داوران نخستین «فستیوال فیلم تهران» که در فروردین ۱۳۵۱ برگزار شد، به ایران سفر کرده بود. (روابط خارجی ایران در سال ۱۳۵۱، ص ۲۲۸-۹)

در خرداد ۱۳۵۲ دو نفر از نمایندگان پارلمان برزیل به ایران سفر کردند و با سرپرست سازمان جلب سیاحان و برخی از نمایندگان مجلس شورای ملی دیدار و گفتگو نمودند. در ۲۶ تیر ۱۳۵۲ / ۱۷ ژوئیه ۱۹۷۳ حسن زاهدی، استاندار و نیابت تولید آستان قدس رضوی، برای بازدید از مراکز صنعتی برزیل به آن کشور سفر نمود. همچنین حسین سپهری، معاون طرحها و بررسیهای وزارت کشاورزی و منابع طبیعی، به همراه عبدالرضا پهلوی به منظور شرکت در کنفرانس بین‌المللی متخصصان اقتصاد کشاورزی و مطالعه و بررسی پیرامون «حیوانات و نباتات مخصوص مناطق غربی برزیل» به آن کشور سفر کردند.

در تاریخ ۲۵ اسفند ۱۳۵۲ / ۱۶ مارس ۱۹۷۴، تلگراف شادباشی از سوی شاه ایران به مناسبت آغاز دوره ریاست جمهوری ژنرال ادنستو گیل به وی مخابره گردید و اردشیر زاهدی، سفیر ایران در واشنگتن، به عنوان نماینده ویژه شاه ایران در مراسم تحلیف رئیس‌جمهور برزیل شرکت کرد. در این زمان روابط اقتصادی میان دو کشور نیز وضعیتی خوب داشت و برای نمونه حجم مبادلات بازرگانی ایران و برزیل در ۹ ماهه نخست ۱۳۵۲ به ۴۰/۳۵ میلیون دلار رسید.

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۹۳

مدتی بعد، علی فتوحی، سفیر ایران در برازیلیا، در نامه‌ای به اداره ارزشیابی و پیگیری وزارت امور خارجه، گزارش سالیانه تحولات روابط سیاسی ایران و برزیل را ارسال نمود و در زمینه گسترش روابط سیاسی و اقتصادی میان دو کشور به موارد زیر اشاره کرد:

- اقدام برای انجام مراحل نهایی موافقتنامه همکاری نفتی مورخ ۴ اوت ۱۹۷۳ میان شرکت ملی نفت ایران و شرکت (Hopetco)؛

- اقدام برای جلب موافقت مقامهای برزیلی برای کاندیداتوری اشرف پهلوی به ریاست کمیته مشورتی «سال زن» در سازمان ملل متحد؛

فتوحی پیشنهادهایی را نیز برای بهبود روابط میان دو کشور ارائه داد:

«با توجه به گسترش شبکه دیپلماسی ایران در کشورهای دورافتاده جهان و به ویژه اهمیتی که کشورهای آمریکای لاتین پیدا نموده‌اند و همچنین با توجه به سیاستهای تک‌گرایی که برخی از این کشورها در پیش گرفته‌اند، گشایش نمایندگیهایی در سطح کاردار و یا لاقبل آکر دیته نمودن سفرای موجود در سه کشور آرژانتین، برزیل و ونزوئلا و در کشورهای همجوار مثل اوروگوئه [اروگوئه]، پرو، پاراگوآی [پاراگوئه]، بولیوی و کلمبیا مورد توجه قرار گیرد. همچنین نظر به توسعه روابط اقتصادی دو کشور و تمرکز مؤسسات و مجتمعات بزرگ برزیلی در مثلث گوانابارا، سن پائولو و سانتوس و وجود کلیه اتباع ایرانی در این منطقه، تأسیس یک کنسولگری در یکی از شهرهای ریودوژانیرو و سن پائولو، کمک بزرگی برای پیشرفت امور اقتصادی و کنسولی خواهد بود.» (همان، سند شماره ۱۳۵۳-۶۳-۴۹۷-۱ش)

در بخش مربوط به تحولات روابط اقتصادی ایران و برزیل در گزارش سالیانه بالا موارد

زیر به چشم می‌خورند:

«- مذاکره با وزارت کشاورزی و انرژی و معادن که منجر به اعزام هیئت اقتصادی و کشاورزی ایران گردیده که قرار است در اول ماه مارس به برزیل مسافرت نمایند و راه را برای تهیه مقدار مهمی از بعضی مواد خام مورد نیاز کشور شاهنشاهی هموار خواهد ساخت.

- در صورت طی مراحل نهایی موافقتنامه نفتی مورخ ۴ اوت ۱۹۷۳ که بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت Hopetco منعقد گردیده و همچنین به نتیجه رسیدن طرح سرمایه گذاری مشترک کشاورزی ایران و برزیل مقدمات استفاده از منابع عظیم برزیل به خودی خود فراهم خواهد گردید و بالتیجه دو کشور در امور اقتصادی و بازرگانی همکاری دامنه دارتری پیدا خواهند کرد. بدون تردید تأمین کمبود نفت مورد احتیاج برزیل موجب خواهد شد تسهیلات فراوانی در راه تهیه انواع مواد خام که برزیل از حداکثر امکانات در این زمینه برخوردار است، فراهم گردد.» (همان، سند شماره ۱۳۵۳.۶۴.۴۹۷ ش)

در سال ۱۳۵۵ وزارت امور خارجه چشم انداز همکاریها و دادوستدهای بازرگانی میان دو کشور را در نُه ماهه نخست سال مورد بررسی قرار داد و اظهار داشت که صادرات غیرنفتی ایران به برزیل بیش از هجده درصد و واردات ایران از برزیل بیش از ۴۱۷ درصد نسبت به دوره مشابه سال پیش از آن افزایش یافته است. از دیدگاه وزارت امور خارجه «این افزایش بسیار قابل توجه حجم مبادلات بازرگانی دو کشور در فاصله ای چنین کوتاه، حاکی از وسعت امکانات همکاریهای بازرگانی و صنعتی طرفین می باشد و شناخت مرزهای این امکانات امری است که صاحبان صنایع و بازرگانی دو کشور می توانند با تماسهای مداوم با یکدیگر در آن شرکت عمده داشته باشند.» با مسافرت رئیس کل بانک برزیل در رأس یک هیئت بازرگانی در اردیبهشت ۱۳۵۴ و امضای پروتکل مربوط به تشکیل کمیسیون مختلط ایران و برزیل در آبان همان سال، گامهای نخستین در این زمینه برداشته شده بود. (همان، سند شماره ۱۳۵۵.۶۲.۴۹۳ ش)

در بیست و هشتم مهر ۱۳۵۶ وزارت امور خارجه در نامه ای به سفارت ایران در برازیلیا درباره پیشنهاد دولت برزیل مبنی بر تشکیل کمیسیونی برای مذاکره پیرامون ایجاد شرکت مختلط کشتیرانی مطالبی را ارائه داد (همان، سند شماره ۱۳۵۶.۶۲.۴۹۳ ش) و موافقت «کشتیرانی ملی آریا» را با تشکیل کمیسیون مزبور در تاریخ پیشنهادی (۱۷ تا ۲۱ اکتبر ۱۹۷۷) به آگاهی آنان رساند. (همان، سند شماره ۱۳۵۶.۶۲.۴۹۵ ش)

در تاریخ ۲۷ و ۲۹ نوامبر ۱۹۷۶ نخستین «اجلاس کمیسیون مشترک ایران و برزیل» در سطح وزراء برای همکاریهای فنی و اقتصادی در تهران برگزار گردید. ریاست هیئت ایرانی را

هوشنگ انصاری، وزیر دارایی و اقتصاد ایران، و ریاست هیئت برزیلی را ماریو هنریک سیمون سن، وزیر دارایی برزیل، به عهده داشتند. «کمیسیون موضوع همکاریهای اقتصادی و تجاری بین دو کشور را مورد بحث قرار داد و با خرسندی یادآور شد که به منظور برقراری همکاریهای اقتصادی در زمینه‌های مورد علاقه دو کشور، بعضی اقدامات اساسی توسط طرفین صورت گرفته است و همچنین خاطرنشان ساخت که ایران و برزیل با توجه به اقتصادهای بسیار پویایشان و تبدیل شدن سریع آنها به دو کشور از کشورهای صنعتی پیشگام و پیشرفته جهان، از امکانات گسترده توسعه روابط اقتصادی و تجاری بین خود برخوردارند و با توجه به همین موضوع، کمیسیون زمینه‌های ممکن همکاریهای اقتصادی بین دو کشور را بررسی و در موارد زیر تصمیم‌گیری نمود:

تجارت: طرفین عملکرد جریان تجارت بین ایران و برزیل را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که علی‌رغم گسترش اخیر حجم مبادلات تجاری بین دو کشور و با توجه به امکانات بالقوه عظیم آنها، زمینه‌های گسترده‌تری برای توسعه هر چه بیشتر تجارت بین ایران و برزیل وجود دارد. طرفین عزم راسخ خود را برای اتخاذ تدابیر لازمه به منظور گسترش هر چه بیشتر تجارت بین دو کشور اعلام داشتند. در همین زمینه طرف برزیلی به خرید بیشتر نفت از ایران ابراز علاقه نمود و طرف ایرانی به نوبه خود ابراز علاقه کرد واردات کالاها و محصولات مورد نیاز خود را از برزیل افزایش دهد. کمیسیون موافقت نمود طرف برزیلی پیشنهادهایش در مورد فروش خمیر کاغذ موسوم به لیقه دراز برای صنایع کاغذسازی، سویا و محصولات مربوط به آن، ذرت سورگوم (ذرت خوشه‌ای محصول برزیل)، برنج، گوشت، مرغ، گوسفند و گاو را به طرف ایرانی تسلیم نماید و طرف ایرانی به نوبه خود پیشنهادهایی در مورد فروش گوگرد و کود شیمیایی به برزیل ارائه نماید. به علاوه کمیسیون به این نتیجه رسید که برای تسهیل، گسترش و گوناگون‌سازی بازرگانی بین ایران و برزیل، طرفین باید در طی شش ماه پس از به امضاء رسیدن این پروتکل، یک موافقتنامه تجاری بین دو کشور منعقد نمایند و به عنوان گام نخست در این زمینه، مقرر شد لیستهای کالاهای صادراتی - وارداتی دو کشور در طی یک ماه پس از به امضاء رسیدن این سند، مبادله شوند.

بانکداری: کمیسیون از بابت افتتاح شعبه نمایندگی بانک برزیل در تهران اعلام خرسندی نمود و در همین ارتباط، طرف برزیلی از طرف ایرانی دعوت کرد بانکهای ایرانی را تشویق نماید در برزیل شعبات و دفاتر نمایندگی افتتاح کنند.

اکسید آلومینیوم: طرفین همکاری در زمینه تولید اکسید آلومینیوم را مورد بحث قرار دادند و مقرر شد امکانات همکاری در این مورد به صورت یک پروژه کلی سه جانبه متشکل از تأمین کننده مواد اولیه لازم برای تولید محصول فوق الذکر، تأمین کننده دانش فنی مربوطه و طرفی که بازاریابی و فروش این محصول را در سطح جهانی به عهده می گیرد، مورد بررسی واقع شود. کمیسیون مقرر داشت طرف برزیلی اجرای مطالعات لازم را به عهده بگیرد و گزارشهای مربوطه را به طرف ایرانی تسلیم نماید.

منابع جدید انرژی: کمیسیون همکاری در زمینه توسعه منابع جدید انرژی را مورد ملاحظه قرار داد و طرف برزیلی خاطر نشان ساخت که به زودی پیشنهادهایی برای همکاری با ایران در این زمینه تسلیم خواهد نمود و مقرر شد که پس از دریافت این پیشنهادها، مؤسسات مربوطه دو کشور به منظور برنامه ریزی کلی در این مورد با همدیگر تماس برقرار نمایند.

مواد پتروشیمیایی و انواع کود شیمیایی: کمیسیون، همکاری بین دو کشور در زمینه مواد پتروشیمیایی و کود شیمیایی را مورد بحث قرار داد و مقرر شد به منظور بررسی امکانات اجرای پروژه های مشترک مربوطه در ایران و یا برزیل، با توجه به امتیازات ترجیحی هر یک از دو کشور، دو گروه کار متشکل از کارشناسان ایرانی و برزیلی به وجود آید و همچنین موافقت نمود این گروه کار تا حداکثر سه ماه پس از به امضاء رسیدن همین پروتکل تشکیل گردد.

صنایع خودروسازی: کمیسیون موافقت کرد که امکانات تکمیل صنایع خودروسازی دو کشور با توجه به کارسازای تبادل قطعات مربوطه باید شناسایی شوند. به این منظور طرفین موافقت کردند تماس مستقیم کمپانیهای خصوصی مربوطه دو کشور را تشویق کنند.

صنایع فولاد: کمیسیون با توجه به برنامه های وسیع گسترش صنایع فولاد در هر دو کشور نتیجه گرفت که یک برنامه همکاریهای فنی بین دو کشور به طور عمده به منظور مبادله تجربیات طرفین باید اجرا گردد.

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۱۹۷

طرف برزیلی آمادگی خود را برای تأمین سالیانه دو تا سه میلیون تن سنگ آهن و یا گوی آهن [نوعی سنگ آهن گوی مانند] از ۱۹۸۲ به بعد اعلام نمود. طرف ایرانی خاطرنشان ساخت که این پیشنهاد را با توجه به تعهدات قبلی خود در این زمینه مورد مطالعه قرار خواهد داد. تراورس: طرفین موافقت نمودند به منظور تولید تراورسهایی برای راه آهن دولتی ایران، طرف برزیلی و بازارهای مربوطه ثالث با استفاده از چوب جنگل منطقه آمازون برزیل و طبعاً براساس گزارشهای امکانپذیری یک پروژه مشترک اجرا نمایند. طرف برزیلی موافقت کرد که در طی سه ماه پس از به امضاء رسیدن این پروتکل پیشنهادی به طرف ایرانی تسلیم نماید. کشاورزی: سویا: کمیسیون موافقت نمود پروژه مشترک ایران - برزیل به منظور تولید، حمل و نقل و روغن‌گیری از محصول سویا، براساس گزارشهای قابلیت اجرایی مربوطه و با مشخصات زیر اجرا گردد:

۱. ساختن یک کارخانه روغن‌گیری از محصول سویا در ایران با ظرفیت اولیه هزار تن متریک در روز که در مرحله بعدی به سه هزار تن متریک در روز خواهد رسید؛
 ۲. ساختن تأسیسات بندری در سواحل ایرانی خلیج فارس؛
 ۳. فروش و حمل محصول سویا به وسیله برزیل به ایران؛
 ۴. محصول سویای لازم در جریان اجرای این پروژه از برزیل تأمین خواهد شد.
- همچنین موافقت گردید مؤسسات مربوطه طرفین در طی یک هفته پس از به امضاء رسیدن این پروتکل ترتیب تهیه گزارشهای مشترک قابلیت اجرایی پروژه‌های فوق را بدهند. طرفین در مورد همکاری بین صنایع کشاورزی نیشکر دو کشور، از طریق تأمین ماشینهای دروی نیشکر، ابراز خرسندی نمودند.

خدمات پیمانکاری و مهندسی مشاور

طرف برزیلی آمادگی خود را برای همکاری با ایران به منظور ارائه خدمات مربوط به ایجاد تأسیسات سردخانه و صنایع چوب و تهیه خمیر کاغذ در ایران خاطرنشان ساخت و طرف ایرانی موافقت نمود از کمپانیهای مناسب و علاقه‌مند برزیلی دعوت کند در مناقصه‌های

بین‌المللی مربوطه دولت ایران شرکت نمایند. طرف برزیلی همچنین درخواست نمود از پیمانکاران برزیلی دعوت شود تا در مناقصه‌های بین‌المللی پروژه‌ها و کارهای عمومی در ایران شرکت کنند.

کشتیرانی: کمیسیون یادآور شد که برای تسهیل امر افزایش همکاری اقتصادی و بازرگانی بین ایران و برزیل، به حمل و نقل دریایی بین دو کشور باید توجه شود؛ بنابراین مقرر شد که گذشته از تدابیر کلی متخذه به منظور گسترش روابط اقتصادی و بازرگانی بین دو کشور، موضوع حمل و نقل دریایی باید به دقت مورد بررسی قرار گیرد و خاطر نشان شد که در این ارتباط امور مطالعاتی مربوط به پروژه تأیید شده سویا شامل امر حمل و نقل دریایی بین بنادر ایرانی خلیج فارس و بنادر برزیل، می‌تواند نقطه شروع و در عین حال موضوع اصلی باشد.

سرمایه‌گذاری مشترک: نظر به گسترش یافتن سرمایه‌گذاریهای مشترک بین دو کشور، کمیسیون توافق اصولی نمود یک کمپانی سرمایه‌گذاری مشترک تحت سرپرستی سازمان ایرانی سرمایه‌گذاری و همیاریهای اقتصادی و فنی و بانک برزیل تشکیل شود که وظیفه آن فرموله کردن و اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک در ایران، برزیل و همچنین کشورهای ثالث خواهد بود. موافقت شد نمایندگان مؤسسات فوق‌الذکر در طی نیمه اول سال ۱۹۷۷ به منظور حل و بحث جزئیات تفصیلی همکاری در این مورد در تهران تشکیل جلسه دهند و گزارش این گردهمایی تسلیم شود تا در اجلاس بعدی کمیسیون مورد بررسی قرار گیرد. در این خصوص، طرفین موافقت نمودند نمایندگانشان به منظور حل و بحث امکانات انعقاد موافقتنامه‌ای درباره پرهیز از مالیات‌بندی مضاعف ملاقات کنند و به همین منظور تصمیم گرفته شد در طی شش‌ماه پس از به امضاء رسیدن این پروتکل کارشناسان مربوطه دو کشور برای تنظیم و هماهنگ‌سازی مطالعاتشان در تهران تشکیل جلسه دهند. کمیسیون موافقت نمود دومین اجلاس خود را طی سال ۱۹۷۷ در برازیلیا برگزار نمایند...» (اسناد معاهدات دو جانبه، ج ۴، ص ۲۲۶)

دومین اجلاس کمیسیون مشترک در سطح وزراء برای همکاریهای اقتصادی و فنی از ۲۰ تا ۲۲ ژوئن ۱۹۷۷ در برازیلیا برگزار گردید.

«... کمیسیون، همکاریهای اقتصادی و تجاری بین ایران و برزیل را مورد بحث قرار داد و

با خرسندی یادآور شد که این روابط اخیراً تحرک قابل توجهی پیدا کرده‌اند و همچنین خاطر نشان ساخت که ایران و برزیل که هر دو دارای اقتصادهایی بسیار پویا و دینامیک هستند و به سرعت در حال رسیدن به صف مقدم کشورهای صنعتی جهان‌اند [۱] بالقوه دارای امکانات عظیم تری برای توسعه قابل توجه روابط اقتصاد و تجاری بین خود هستند و کمیسیون با توجه به نتیجه‌گیریهای فوق، اجرای تصمیمات متخذه در اجلاس قبلی خود را بررسی نموده، موارد جدید همکاریهای اقتصادی بین دو کشور را مورد ملاحظه قرار داد و تصمیمات زیر را اتخاذ کرد:

تجارت: در جریان بررسی عملکرد تجارت بین ایران و برزیل، کمیسیون از موارد اخیر افزایش ارزش مالی مبادلات تجاری بین دو کشور ابراز خشنودی نمود و همچنین به این نتیجه رسید که موارد اخیر افزایش ارزش مالی مبادلات تجاری فوق، امکانات بالقوه طرفین را منعکس نمی‌کند و بنابراین نیاز به اعمال مساعی بیشتری توسط دو کشور به منظور استفاده از این امکانات بالقوه احساس می‌شود. طرف برزیلی علاقه خود به تحویل سویا، ذرت، سورگوم (ذرت خوشه‌ای)، گوشت گوسفند، گوشت گاو و گوشت مرغ، برنج، شکر، روغن نباتی، تراورس ریل و تجهیزات راه آهن را به ایران ابراز نمود و طرف ایرانی خاطر نشان ساخت که مایل است در صورت به توافق رسیدن در مورد قیمت‌ها و استانداردهای بهداشتی مربوطه، از برزیل گوشت خریداری نماید. در مورد برنج، برزیل موافقت کرد نمونه‌هایی از انواع برنج مصرفی محصول برزیل را که در آن کشور مصرف می‌شود، برای بررسی در اختیار ایران قرار دهد. در مورد تراورس ریل و تجهیزات راه آهن، مقرر شد سازمانهای مربوطه دو کشور مشخصات فنی لازمه را مبادله کنند و در پی آن، امکان امضای قراردادی به منظور فروش تراورس ریل به ایران را مورد بررسی قرار دهند. کمیسیون از بابت امضای موافقتنامه تجاری بین دو کشور در جریان برگزاری دومین اجلاس خود، ابراز خرسندی نمود.

حمل و نقل: به منظور تسهیل بیشتر امر حمل و نقل کالاها بین دو کشور، طرفین موافقت نمودند قابلیت اجرا و امکان‌پذیری ایجاد یک کمپانی کشتیرانی مشترک را مورد مطالعه قرار دهند و کمیسیون موافقت کرد نمایندگان دو کشور در طی سه‌ماه پس از به امضاء رسیدن این پروتکل در برزیل گرد هم آیند.

صنایع: اکسید آلومینیوم: کمیسیون خاطرنشان ساخت که مطالعات مربوط به همکاری دو کشور برای تولید اکسید آلومینیوم در برزیل براساس یک طرح وسیع سه‌جانبه شامل منابع مواد اولیه، منبع یا منابع دانش فنی مربوطه و طرفی که بازاریابی محصول تولیدی در سطح جهانی را به عهده خواهد گرفت، توسط سازمان سی. وی. آر. دی (CVRD) برزیل در دست اجرا هستند و در طی سه ماه پس از به امضاء رسیدن این پروتکل گزارشهای مربوطه به سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران تقدیم خواهند شد.

مواد پتروشیمیایی و انواع کود شیمیایی: کمیسیون یادآور شد که طرف ایرانی آمادگی خود را برای ایجاد گروههای کار مرکب از کارشناسان ایرانی و برزیلی به منظور بررسی امکانات اجرای پروژه‌های مشترک در زمینه‌های یاد شده با توجه به امتیازات ترجیحی و قابل مقایسه دو کشور به طرف برزیلی اطلاع داده است و مقرر نمود گروه‌های کار بالا مرکب از مقامات شرکت ملی پتروشیمی ایران و سازمان دولتی پتروکیسا (Petroquisa) از برزیل در طی سه‌ماه پس از به امضاء رسیدن همین پروتکل تشکیل گردند.

صنعت خودرو: به منظور بررسی امکانات مبادله اجزا و قطعات بین کمپانیهای خصوصی خودروسازی دو کشور، طرف برزیلی موافقت کرد لیست نامها و آدرسهای کمپانیهای برزیلی دارای ظرفیتهای صادراتی - وارداتی مربوطه را به منظور قادر ساختن کمپانیهای مربوطه ایرانی برای تماس‌گیری مستقیم با آنها در اختیار طرف ایرانی قرار دهد.

صنعت فولاد: کمیسیون با توجه به برنامه‌های وسیع گسترش صنعت فولاد بین دو کشور، به‌ویژه برنامه تولید فولاد براساس روش کاهش غیرمستقیم، مقرر داشت اجرای یک برنامه همکاری فنی به منظور عمدتاً تبادل تجربیات مربوطه بین شرکت ملی صنایع فولاد ایران و سازمان دولتی سیدربراز (Siderbras) برزیل آغاز گردد. طرف برزیلی آمادگی خود را برای فروش سالیانه دو تا سه میلیون تن گوی حاوی آهن یا مقادیر بیشتری سنگ آهن از سال ۱۹۸۲ به بعد به ایران را اعلام نمود.

تراورس ریل راه آهن: طرفین موافقت کردند اجرای پروژه مشترکی برای تولید تراورس ریل برای برآوردن نیازهای شرکت راه آهن دولتی ایران، طرف برزیلی و بازارهای ثالث را

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۲۰۱

براساس گزارشهای قابلیت اجرای مربوطه مورد بررسی قرار دهند. طرف ایرانی موافقت نمود اطلاعات مربوطه به نیازهایش در این مورد در طی پنج سال آینده را تا حداکثر چهارماه پس از امضا شدن این پروتکل به طرف برزیلی تسلیم نماید و طرف برزیلی موافقت کرد تا حداکثر سه‌ماه پس از دریافت این اطلاعات، پیشنهادی در این زمینه به طرف ایرانی تسلیم کند.

صنعت مس: کمیسیون، توسعه گسترده صنعت مس در ایران را یادآور شد و به‌ویژه خاطر نشان ساخت که میزان ذخایر سنگ مس ایران فرصت مناسبی است برای ایران جهت فروش تولیدات مس خود به صنایع برزیلی مربوطه. طرفین موافقت کردند تبادل اطلاعات بین سازمانهای علاقه‌مند دو کشور در این مورد شروع گردد.

کشاورزی: سویا: کمیسیون، همکاری دو کشور در مورد ایجاد یک کارخانه روغن‌گیری از سویا در ایران را بررسی نمود و تأیید کرد که طرفین می‌بایستی به مسئولین تهیه گزارش قابلیت اجرای مربوطه دستور اکید بدهند مأموریت خود را هر چه سریع‌تر به انجام رسانند و همچنین تأیید نمود که بانک توسعه کشاورزی ایران، بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران، بانک برزیل و شرکت سهامی همکاریهای منطقه‌ای تری تیکولا - سرانا با مسئولیت محدود که امضاکنندگان موافقتنامه ساختن یک کارخانه روغن‌گیری از سویا در ایران مورخ ۹ دسامبر ۱۹۷۶ هستند، باید تا حداکثر سه‌ماه پس از تحویل داده شدن گزارش یاد شده، مقامات مشاور مذکور با هدف تصویب آن در برزیل گرد هم آیند. مؤسسات مربوطه دو طرف باید بلافاصله پس از پذیرش گزارش یاد شده برای اتخاذ تدابیر لازم به منظور اجرای پروژه بالا تصمیم‌گیری نمایند. جهت تضمین امر تأمین منظم سویای مورد نیاز ایران و همچنین امکان‌پذیر ساختن بازاریابی و فروش روغن سویای تولیدی ایران در کشورهای ثالث، دو طرف موافقت نمودند پس از به تصویب رسیدن گزارش قابلیت اجرای بالا، پروژه مشترکی برای کشت سویا در برزیل که در مرحله اول اجرای آن، سالانه یک میلیون تن تولید سویا خواهد داشت، اجرا نمایند.

خمیر کاغذ و کاغذ: کمیسیون به این نتیجه رسید که اطلاعات مربوط به وضعیت کنونی صنعت خمیر کاغذ و کاغذ برزیل و توسعه آن در طی ده تا پانزده سال آینده باید به طرفین ارائه شود تا طرفین بتوانند طرق و وسایل توسعه همکاری فعال صنایع خمیر کاغذ دو کشور را مورد

بررسی قرار دهند.

همکاری فنی: نظر به اهمیت زیربنایی پژوهش برای نیل به اهداف گسترش بخشهای کشاورزی دو کشور، کمیسیون به این نتیجه رسید که سازمانهای پژوهشی طرفین باید یک برنامه همکاری نزدیک بین خود ترتیب دهند و همچنین به این نتیجه رسید که دو کشور باید به تبادل کارشناس و پژوهشگر بپردازند و استفاده از تسهیلات و تأسیسات آموزشی خود را برای یکدیگر امکان‌پذیر سازند.

خدمات مهندسی مشاور و پیمانکاری: کمیسیون به این نتیجه رسید که دو کشور باید در طی شش ماه آینده به منظور آشنا کردن خود با برنامه‌های توسعه یکدیگر و شناسایی فرصتهای بالقوه موجود برای ارائه خدمات مهندسی مشاور و پیمانکاری، کارشناسی مبادله نمایند.

کمپانی سرمایه‌گذاری مشترک: کمیسیون تأیید نمود که در مورد تأسیس یک کمپانی سرمایه‌گذاری مشترک بین ایران و برزیل برای سرمایه‌گذاری در دو کشور و کشورهای ثالث باید هر چه زودتر اقدام شود. کمپانی مشترک توسط سازمان سرمایه‌گذاری و همکاری فنی و اقتصادی ایران و بانک برزیل تأسیس خواهد گردید، ولی در آینده ممکن است به بخشهای خصوصی دو کشور نیز اجازه داده شود در آن سرمایه‌گذاری نمایند و طبعاً در امور مربوطه شرکت یابند. کمیسیون تأیید نمود که نمایندگان سازمان ایرانی مذکور و بانک برزیل (بانکو دو برازیل) در نیمه دوم سال ۱۹۷۷، به منظور تعیین سرمایه و اساسنامه کمپانی مذکور در تهران گرد همایی خواهند داشت. کمیسیون یادآور شد که سومین اجلاس آن در طی سال ۱۹۷۸ در تهران برگزار خواهد گردید...» (همان، ص ۲۹-۳۳)

روابط ایران و برزیل تا انقلاب اسلامی ایران بر روابط دوستانه و همکاری استوار بود. برای سالهای ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۷ آقای آلویزیو جیسن بیتن کورت، استوارنامه خود را به عنوان سفیر جدید برزیل به شاه تقدیم کرد. همچنین آقای آنجلو کالمون دوسا، رئیس کل بانک برزیل، در رأس هیئتی به منظور مذاکره با مقامهای ایرانی برای تهیه مقدمات همکاری اقتصادی به تهران سفر کرد. همچنین پروتکل تشکیل کمیسیون مختلط ایران و برزیل میان علی فتوحی، سفیر ایران در برازیلیا، و وزیر امور خارجه برزیل به امضاء رسید. کمیسیون مذکور در سطح وزیران، سالی

معرفی سند ● نگاهی به روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی / ۲۰۳

یکبار به صورت پیاپی در تهران و برازیلیا تشکیل شد و امکانات لازم را برای گسترش روابط اقتصادی دو کشور فراهم نمود و طرح سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به مبلغ یکصد میلیون دلار، در برزیل از سوی دفتر امور کشت و صنعت وزارت کشاورزی و منابع طبیعی ایران مورد بررسی قرار گرفت. (روابط خارجی ایران در دوره پهلوی، سال ۱۳۵۴، ص ۲۷۸)

همچنین یک موافقتنامه بازرگانی به تاریخ ۲۲ ژوئن ۱۹۷۷ در برازیلیا میان دو کشور با انگیزه «تمایل به توسعه و تحکیم روابط بازرگانی و اقتصادی بین دو کشور براساس برابری و منافع متقابل» به امضاء رسید و تصمیم گرفته شد دادوستد کالا میان دو کشور براساس قوانین آیین‌نامه‌ها و مقررات عمومی واردات و صادرات جاری در هر کشور صورت گیرد. همچنین موافقت شد کالاهایی که در ایران تولید و ساخته می‌شوند، از ایران صادر گردند و به منظور تشویق و توسعه بازرگانی میان دو کشور، هر یک از طرفین قرارداد اجازه تشکیل نمایشگاههای بازرگانی را در کشور خود به طرف دیگر داده و براساس قوانین و مقررات کشوری که در آن نمایشگاه تشکیل می‌شود، همه تسهیلات لازم را در این مورد فراهم نمایند. همچنین براساس ماده پنج این موافقتنامه «هر یک از طرفین قرارداد امتیاز استفاده از اصل دول کامله‌الوداد را در تمام زمینه‌های مربوط به واردات و صادرات به طرف دیگر قرارداد اعطاء» نمایند. البته تصریح شده بود که «مفاد این ماده شامل مزایا، امتیازات و معافیهایی که هر یک از طرفین قرارداد ممکن است به: الف) کشورهای همسایه به منظور تسهیل حمل و نقل مرزی، ب) کشورهای هم‌پیمان در اتحادیه‌های گمرکی، منطقه آزاد تجاری و یا حوزه پولی که در گذشته ایجاد گردیده و یا احتمالاً ایجاد خواهد شد، ج) کشورهایی که به پروتکل مربوط به امتیازات بازرگانی مابین کشورهای در حال رشد ملحق شده یا خواهند شد؛ اعطاء نماید، نخواهد بود.» (اسناد معاهدات دوجانبه، ج ۴، ص ۴۰-۴۱)

به طور کلی روابط ایران و برزیل در دوره پهلوی بیشتر در زمینه‌های همکاریهای فنی و بازرگانی بود. بررسیها و مطالعاتی که بر روی اسناد نمایندگی وزارت امور خارجه و اسناد و کتابهای گوناگون مربوطه صورت گرفت، حاکی از آن است که بیشتر موافقتنامه‌ها، پروتکلها و معاهدات منعقد شده میان دو کشور در چارچوب مسائل اقتصادی بوده است. برزیل به علت

دارا بودن منابع عظیم کشاورزی و صنایع نوین، یکی از طرفهای مهم اقتصادی ایران پیش از انقلاب محسوب می‌شد و در برابر، ایران به سبب داشتن منابع عظیم و استراتژیک نفت، برزیل را به یکی از خریداران بزرگ نفت خود تبدیل کرده بود. برخلاف روابط گسترده تجاری و اقتصادی دو کشور، روابط سیاسی آنها بسیار کم‌رنگ بود و بیشتر در روابط فرهنگی خلاصه می‌شد.

در پایان این نوشتار، تصویر تعدادی از اسناد مربوطه که در بایگانی مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه ایران نگهداری می‌شوند، ارائه می‌گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

امور اقتصادی
۱۰/۳۶-۵/۸-۶۳۸
تاریخ ۱۳۷۷
بیت

یادداشت

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ضمن اظهارتعارفات خود بحفارت
برزیل در تهران احتراماً عطف به یادداشت شماره ۷۴ مورخ
۳۱ اوت ۱۹۷۷ راجع به تشکیل کمیسیون مذاکره در شماره
امکان تا سپس شرکت مختلط کشتیرانی برطبق پروتکل همکاریهای
اقتصادی و فنی ایران و برزیل اشعار میدارد .

کشتیرانی ملی آریا موافقت خود را با تشکیل کمیسیون منـ
در تاریخ پیشنهادی (۷ تا ۲۱ اکتبر ۱۹۷۷) اعلام نموده
است .

موقع راجعت تجدید احترامات فائقه مفتتم میسماورد . ف

شماره پرونده		برگه
۳۵۵	۲	۸۷۸ ۵۸/۱/۱۴

سفارت برزیل - تهران

رونوشت جهت اطلاع و اقدام مقتضی بحفارت شاهنشاهی ایران
برازیلیا پیرو نامه شماره ۱/۷۳۴۶-۱/۳۶۰-۱۰ مورخ ۳۶/۶/۲۸
ارسال میگردد .

سرپرست اداره امور اقتصادی
احمد غفاری

سرپرست امور
با کد

شماره ۱۰۸/۳/۱۲

تاریخ ۲۹/۲/۳۰

وزارت آموزش خارجه
اداره هیوند و امور حقوقی

عطف بنامه شماره ۱۸ / ۲۲۰ / ۱۲۴۵ مورخ ۲۰ فروردین ۱۳۳۹ معروض میدارم که موافقت نامه فرهنگ در مجلس برزیل بتصویب رسیده و فعلاً لایحه در سنات است . شایسته است تاخیر بطور جریان امور و این اواخر گرفتاری های مربوط بتجهیز پایشخت بوده و میباشد .

امضای موافقتنامه همکاری فنی بمنظور استخدام استادان برای دانشگاه شهرستانها ضرورت دارد . متجاوز از سه ماه است که داوطلبان نام نویسی کرده اند و پیش از چهار ماه است که برای انتخاب استادان منتظر نتیجه اتخاذ تصمیم راجع بموافقت نامه همکاری فنی میباشد بنابراین بطوریکه ملاحظه موفرمایند موافقت نامه فرهنگی و موافقتنامه همکاری فنی بهم بستگی و ارتباط ندارد اولی موضوعی است کلی و دومی در واقع بمنظور خاص باید امضاء و یازد شود . تسریع یا تاخیر در تصویب اولی تأثیر زیادی ندارد و حال آنکه عدم اتخاذ تصمیم در باره دومی در انتظار عده بسیاری از داوطلبان که از طایفه پزشکان و دانشمندان کشور هستند صورت خوشی ندانند .

مضمونی است دستور فرمایند تصمیم مشخصه را زودتر ابلاغ نمایند .

وزیر مختار - محمود فروشی

شماره ۱۰۸/۳/۸۰۲

تاریخ ۲۸/۳۸/۲۵

وزارت امور خارجه

مقامات دولت برزیل اظهار تمایل می نمایند به عقد یک
قرارداد بازرگانی با دولت شاهنشاهی و بیشتر منظور برزیل به
دریافت نفت از ایران و صدور مصنوعات و محصولات است که ایران
لازم دارد. ظاهراً برزیل فعلاً قصد دارد کسری نفت را از منابع
مختلف تهیه کند و تنها مشتری یک کمپانی خارجی نباشد. مضمون
است دستور فرمایند از نظری که در این باب هست این سفارت را
مستحضر دارند.

وزیر مختار - محمود فروسی

شماره ۱۰۸/۳/۸۶۰

تاریخ ۱۳۳۸/۱۱/۳۰

(محرمانه)

وزارت امور خارجه

بطوریکه استحضار دارند در تاریخ ۲۱ آوریل ۱۹۶۰ پایتخت برزیل از رود و زانبروسه
برازیلیا منتقل خواهد شد و از قراریکه اطلاع حاصل شده غالب روسای کشور ها هدیه ای باین
مناسبت برای آقای رئیس جمهور برزیل میفرستند یا از کشورهای کاتولیکی مجسمه های مذهبی برای
پایتخت جدید ارسال میگردند . مراتب مسرونی گردید تا چنانچه مقتضی باشد و مورد تصویب
قرار گیرد مقرر فرمایند یک تخته قالی و یا یک قطعه نشان پهلوی باین سفارت ارسال گردد تا در
روز مقرر از طرف دولت ملوکانه به آقای رئیس جمهور اعطاء شود .
مقتضی است دستور فرمایند در صورت تصویب قالی یا نشان را با هواپیما ارسال دارند
و لا یموتع نخواهد رسید .

وزیر مختار - محمود نفوس

اداره امور اقتصادی

شماره ۱۷۸

تاریخ ۱۷ - ۲۹ - ۴۹

پرست

سفارت شاهنشاهی ایران - ریود ژانیرو

حظ بنامه محرمانه شماره ۱۰۸ / ۳ / ۸۰۵ مورخ ۱۰ / ۲۵ / ۱۳۳۸ اشعارمیدارد؛
به طوری که مقامات شرکت ملی نفت ایران اظهارمیدارند - شرکت مذکور علاقمند است
امر مبادله افراد بین دولت شاهنشاهی و کشور برزیل را به منظور توسعه کارآموزی متسد اول
سازد و چنانچه دولت برزیل مایل باشد در ریوربرک ویاسه کارآموزی که به ایران خواهد فرستاد
همان تعداد کارآموزان را ایران بپذیرد شرکت ملی نفت با قبول کارآموزان اعزامی از برزیل آماده
است - خواهشمند است نظر شرکت ملی نفت را با مقامات رسمی برزیل در میان گذاشته
و چنانچه توافق نظری حاصل گردد نتیجه را اطلاع فرمایند تا شرکت ملی نفت بتواند
با شرکتها ی برزیلی وارد مذاکره کند و بر اساس احتیاجات کارآموزان د و کشور برنامه هائسی
تنظیم و اعلام نمایند

وزیر امور خارجه

رتال جان طر استانی
وزیر امور خارجه

۱۰۸ / ۳
۲۰

وزارت امور خارجه

اداره حقوق امور حقوقی
شماره ۵۹۵۷ / ۸۵۳
تاریخ ۱۳۳۹ / ۴ / ۲۱
پوست

سفارت ناهنناهی - رید و زانیرو

عطف بنامه شماره ۸۲ / ۳ / ۱۰۸ مورخ ۳۰ / ۳ / ۳۹ راجع بانحقاد موافقتنامه همکاری و نیز
بین ایران و بزیل اشعار میگردد که این موضوع از گذشته در هیئت وزیران مطرح و مورد
مذاکرت واقع بود. ضمناً مقرر شد وزارت امور خارجه مجوز قانونی آنرا تهیه نماید. این
این منظور تشریفات خانوادگی ایران طولانی دارد و به واسطه تعدد ساکنین شرعی و غیره
مذکور نیست. بنا بر این وزارت در صورت مساعدت اسناد مصوبه موافقتنامه فرهنگ بین دو کشور
طبقه ماده هم آن مرتبه مسافرت استادان و اعضای دیگر هیئت تعلیمه متوجه است. این اجسام
مذکور را در این باره این خواهش نمود است مجوزها را بقرائن مریه که آنها در ایران و اقدام
بفرمایند که موافقتنامه فرهنگ بعد از تصویب مجلس سنا، بزرگ باید تا از میان اسناد
مصوبه که در تهران بعمل خواهد آمد اقدامات لازم جهت تأمین همکاری بین دو کشور
معمولاً در صورت لزوم براساس آن موافقتنامه جدید و فراهم آید.

وزیر امور خارجه

۱۰۸/۴
۱۹۵

شماره ۱۰۸/۲/۲۷۷

تاریخ ۱۳۳۹/۸/۱

(محرمانه)

جناب آقای وزیر امور خارجه

بطوریکه بعرض رسیده است انتخابات ریاست جمهور در برزیل پایان یافت و آقای ژانویو کوادروس Janio Quadros حاکم سابق ایالت سن پاولو با تعداد رای که در تاریخ برزیل بی سابقه است انتخاب گردید . معظم لسه روز ۳۱ ژانویه زمام امور را بدست خواهد گرفت فعلا قصد دارد مسافرتی به بعضی از کشورهای آمریکا (از جمله کوبا) و اروپا و آسیا بنماید . سال قبل نیز چنین مسافرتی نموده بود و در ایران ظاهرا توجهی با و نشده بود بخصوص که ذات مبارک ملوگاه در اروپا تشریف داشتند . اکنون چنانچه تصویب فرمایند بشنور میسرند بهسار مناسب باشد که ضمن پیام محبت آمیزی از طرف اعلیحضرت همایین شاهنشاه از معظم لسه دعوت شود در برنامه مسافرت خود به ایران نیز بجايد و بخصوص اقداماتی که در تقسیم اراضی شده است مشاهده نماید .

بطوریکه استحضار دارند برزیل بهسرت صعبی رو به پیشرفت است و همگی تصدیق مینمایند که چنانچه این ترتیبات اداه یابد ترهبا برزیل جزو کشورهای بزرگ بشمار خواهد رفت رئیس جمهور منتخب در سیاست خارجی قدری موجب نگرانی است با آنکه از توسعه روابط با آمریکا صحبت میکند بهم آن مبرود که تعلق خاطر به جمال عبدالناصر و فیدل کاسترو داشته باشد و چنانچه کشورهای مائند ایران از هم اکنون به تحبیب بپردازند مسلما در رفع مشکلات احتمالی مؤثر خواهد بود

وزیر مختار - محمود فروشی

مورخه - ۸ دیماه ۱۳۴۹
شماره - ۵۰۶

۱۰۸
م

وزارت امور خارجه

ضمن مطالعه کتب مختلف درباره برزیل به کتابی تحت عنوان "خاطرات شهین بودوزانو" (۱) برخورد هام که جلوه نهنی به مناسبات ایوان و برزیل میدهد و هررسی و پژوهش در پیرامون آن سود مند و آموزنده بنظری رسد .

از قراریکه نویسنده مورخیت نقل می کند حاجی میرزا ابوالحسن خان سفیر ایران در لندن در ۱۲ سپتامبر ۱۸۱۰ میلادی بعصیت "سوکور اوولی" سفیر انگلیس در تهران و برادرش "سر ویلیام" با کشتی "چچتر" و "لایسن" وارد برزیل شده و تا ۸ سپتامبر آن سال (۱۶ روز) در بودوزانو توقف و بیجان نایب السلطنه برزیل بود فاند و با منایب السلطنه ازد و سفیر منور پذیرائی شایان بعمل آمده و حضور نمایندنده ایران با ملتزمین و لباسهای نلخر و سزین مورد توجه و تحمین نسواوان برزیلیها قرار گرفته است . در اینجاسمعی شد اطلاعات رسمی و لجمتر از آرشو راکد وزارت خارجه برزیل درباره مسافرت سفیر ایران بدست آید ولی پس از تحصنات نتیجه هاید نگرید چه می گویند پیوندهای آنوسمان به پست نقل منتقل شده است (برزیل در آن ایام کلنی پستغال بوده) . در کتابخانه نظیر انتری از این مسافرت مشهود نگرید . یقین در کتب خاطرات نمایندگان سیاسی و سیاحان سده نوزده انگلیس اشاره بدی منطلب شده و مراجعه بانها بی شک برای موضوع روشی خواهد افکند .

حلال باید بدینراند اشتها و گزارشهای خود حاجی میرزا ابوالحسن خان نه کسری از سفر به برزیل شده یانه ؟ چه در صورت مشتمت مناسبات ایران و برزیل وجه دیگر بخود می گیرد و در واقع توان گفت نسوساخت آن در سال ۱۸۱۰ میلادی بنامده است .

غیر کبیر - هینالحمین حمزوی

(۱) - VIVALDO COARACY نویسنده کتابهای متعدد و روزنامه نگار که اکنون بعلمت کبرسن (۳۱ سال دارد در یکی از جزائر کوچک PAQUETA نزدیک بودوزانو در ظل بازنشستگی ایام رابعی بود .

وزارت امور خارجه

اداره اطلاعات و مطبوعات

شماره ۸۲۴/۲۵

تاریخ

۱۳۴۷/۲/۲

پرست

اداره روابط فرهنگی

عطف به رونوشتنامه شماره ۱۶۱۰/۱ / ف مورخ ۴۷/۲/۲ که اصل آن بعنوان
 وزارت فرهنگ و هنر صادر شده با الایم میسراند که در مورد فعالیت های فرهنگی
 سفارت شاهنشاهی در ریود ژانیرو رسالت و نشرات و فیلم هر چه خواسته اند ارسال
 شده و در آینده نیز هر چه صورت بدهند تهیه خواهد شد * برای تأمین بودجه
 کتاب * ایران دیروز و امروز * البته آن اداره محترم از طریق تماس با اداره کل
 حسابداری اقدام لازم خواهند نمود و برای مطالبان هر چه لازم باشد مرقوم دارند
 تا تهیه و ارسال گردد *

سرپرست اداره اطلاعات و مطبوعات

دکتر مقتدری

پوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 کتابخانه
 تاریخ ۱۳۴۷/۲/۲

فهرست اسناد
 شماره سند ۳۹۸
 تاریخ ۱۳۴۷/۲/۲
 شماره ثبت ۴۲
 شماره ثبت ۴۲

سازت کبری شاهنشاهی ایران
وزارت امور خارجه

۱۶۳

۱۳۴۹ / ۳ / ۷

دارد

وزارت امور خارجه - اداره روابط فرهنگي

عطف به بخشنامه شماره ۲۹/۱۹۳۱۰ مورخ ۱۴/۱۱/۴۸ در خصوص انجمن روابط فرهنگي که در حوزه ما موريت اين نايبندگي تا سپيس گرديد و اشعار مي دارد : مقدمات تشکيل انجمن روابط فرهنگي ايران و بزييل يکبار در رسال ۱۳۳۸ توسط جناب آقای محمود فروي فراهم شده بود ولي رسماً اقدامي در اين باب بعمل نيامد و بود تا اينکه مقارن با برگراري مراسم جشن فرخنده تاجگذاري در تاريخ ۲۳ آبان ۱۳۴۶ اين سفارت رسماً اقدام به تا سپيس انجمن بنام انجمن فرهنگي بزييل و ايران نمود و اولين جلسه رسمي و افتتاحيه آن در تالار کنفرانس وزارت امور خارجه بزييل با حضور شخصيتهاي علمي و فرهنگي و ارباب جرايد و رؤساي نايبندگيهاي سياسي همدم بود و زان رو تشکيل گرديد .

فعاليتهاي انجمن روابط فرهنگي ايران و بزييل از بد تا سپيس تا کنون هبارت از تشکيل چند جلسه ادبي بمنظور معرفي هنر و ادبيات غنص ايران و قرائت ترجمه اشعاري از شعراي ناماسي ايران بوده است . ضمناً در کتاب جغرافياي دبستانهاي بزييل اشتباهها مظلبي در باره نقشه وحدود جغرافيايي ايران در ادوار مختلف تاريخ ديده شده بود که از وجود چند تن از اساتيدان برجسته عضو انجمن استفاده نمود و نسبت به تصحيح و تشفير مطالب کتاب مزبور اقدام لازم بعمل آمد و نتيجه آن متعاقباً با ستحضار خواهد رسيد .

اساساً مؤسسين و رئيس انجمن وسه نسخه اساسنامه آن بزبان انگليسي جهت ملاحظه پسو پيوست اينفاد ميگرد .

وزارت امور خارجه

وزارت فرهنگ و هنر

وزارت آموزش و پرورش

اداره روابط فرهنگی
شماره
تاریخ
پست

بنا بر گزارش تلگرافی مورخ ۱۳۰۰/۳/۱۷ سفارت شاهنشاهی
ایران در ریود ژانیرو بنامیت نشین سالگرد نامگذاری دبیرستان
ایران در ریود ژانیرو که با انتخاب مسافرت تاریخی اعلیحضرتین به برزیل
نامگذاری شده است مراسم با شکوهی در دبیرستان ایران با حضور
مقامات عالیرتبه فرهنگی و نماینده حکمران ایالات " GUANABARA "
و بیش از ۱۵۰۰ نفر از دانش آموزان و اولیاء آنها برقرار شده است .
این مراسم در چهار چوب فعالیت‌های سفارت شاهنشاهی در
ریود ژانیرو به منظور بزرگداشت جشنهای شاهنشاهی در کشور برزیل
اجرا شده است .

فهرامرد خارجه

۲۹/۳/۲۸

۱۳۰۰/۳/۱۱

رونوشت بازگشت به تلگراف شماره ۴۴۱ مورخ ۱۳۰۰/۳/۱۱ برای اطلاع

سفارت شاهنشاهی ایران در ریود ژانیرو ارسال میگردد .

نظر است
وزیر امور خارجه
۱۳۰۰/۳/۱۱

چوردود دفتر سادات کبری شاهنشاهی ایران
روز و تاریخ
شماره ۵۸۹
تاریخ ۵/۳/۳۱

۱۰۴/۳

وزارت امور خارجه

اداره روابط فرهنگی
شماره ۹۷/۷۸۵۳
تاریخ ۱۳۵۷/۴/۸
پرست

فوری است

سفارت شاهنشاهی ایران - ریود وژانیرو

بهرنامه شماره ۲۹/۶۶۴۰ مورخ ۱۳۵۰/۳/۲۴ درباره تقاضای نامگذاری دوره فارغ التحصیلی اسامال دبیرستان ایران در ریود وژانیرو بنام "کوروش کبیر" اینک بطوریکه شسورای مرکزی جشن شاهنشاهی ایران طی نامه‌ای اعلام داشته است پیشنهاد ریاست دبیرستان ایران مورد تأیید و موافقت شورامیباشد. مراتب جهت اطلاع و اقدام لازم اشعار میگردد. ر.

از طرف وزیر امور خارجه

۵۸۸
۵۰/۴/۸

وزارت امور خارجه

اداره روابط فرهنگی
شماره ۱۴۴۳۸ / ۲ / ۲۹
تاریخ ۱۳۵۱ / ۶ / ۴
پست خیلی مفتحانه

سفارت شاهنشاهی ایران - برازیلیا

عطف به گزارش شماره ۷۴۳ مورخ ۱۳۵۱/۴/۲۸ در شماره
پیشنهاد اقباسء مرکز فعالیت انجمن روابط فرهنگی ایران و برزیل
در مورد وژانیر و اشعار رسید ارد :

با پیشنهاد مزبور موافقت حاصل است ولی قبل از کسب اجازه از
مرکز تصدیق مالی در این باره نفرمایند. ب. العبد العزیز از طرف وزارت امور خارجه
وزیر امور خارجه
پروفسور کاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
رتال جامع علوم انسانی

۱۳۵۱
۵۱ / ۶ / ۱۱

سازمان امور خارجي

اداره

شماره

تاریخ

پست

وزارت امور خارجي

یادداشت

وزارت امور خارجه شاهنشاهی با انظار تعارفات خود بسفارت جمهوری
 فدراتیو برزیل در تهران احتراماً با ژست به یادداشت شماره ۲۷ مورخ اول
 ژوئن ۱۹۷۶ در مورد پیشنهاد ازداد و تلمی جناب آقای CAZANHA برای انتخاب
 مجدد بحضرت کیمین حقوق بین الملل اشعار میدارد که با توجه به روابط
 دوستانه فیما بین موندوخ یادقت مورد مطالبه علامات منسوسه دولت
 شاهنشاهی ترار خواهد گرفت *

موندوخ را برای تجدید مراتب احترام منظم بهشمارد *

سفارت جمهوری فدراتیو برزیل - تهران

گبرندگان رونوشت :

— نمایندگی دائمی ایران در سازمان ملل متحد — نیویورک

— نمایندگی دائمی ایران نزد دفتر سازمان ملل متحد — ژنو

✓ — سفارت شاهنشاهی ایران — برازیلیا

— دفتر حقوقی بانضمام رونوشت یادداشت سفارت جمهوری فدراتیو برزیل

۴۵۵
/ ۲۰۰۰

۲۶۴۹۶
۲۵۰۰۰

وزیر امور خارجه

ع-۲
مستند
ب

سفارت شاهی ایران
برازیلیا

شماره ۷۷۴
تاریخ ۲۵۰۹/۴/۱۶
پرست

وزارت امور خارجه - اداره سازمانهای بین المللی

عطف به رونوشت یادداشت شماره ۲۱/۳۲۹۸ مورخ ۲/۱۹/۲۵۳۵

احتراماً رونوشت یادداشت مورخ ۱۰ اوت ۱۹۷۶ وزارت خارجه برزیل وترجمه ... ه
فرانسوی آن به پیوست ایفاد میگردد . بطوری که ملاحظه میفرمایند ضمن این
یادداشت اطلاع داده شده است که دولت برزیل آقای *José Sette Câmara*
را که مقام سفارت دارد و بجای آقای *Gilberto Amatto* برای عضویت در
کمیسیون حقوق بین المللی سازمان ملل متحد ، که انتخاب اعضای آن درسی یکمین
اجلاس مجمع عمومی ۱۹۷۶ انجام خواهد گرفت نامزد کرده و اشعار داشته است که
نامزدی نامبرده در تاریخ ۲۸ آوریل ۱۹۷۵ به استحضار نمایندگیهای دائم
سازمان ملل متحد رسیده است .
وزارت خارجه برزیل ضمن اشاره بشرح حال نامبرده مینویسد دولت
برزیل سیاستگذار خواهد بود که دولت شاهنشاهی نیز پشتیبانی خود را از نامزدی
نامبرده در کمیسیون مذکور در فوق در پی ندارد .

در پاسخ یادداشت وزارت خارجه برزیل با استفاده از مفاد رونوشت
یادداشت ۲۱/۳۲۹۸ مورخ ۲/۱۹/۲۵۳۵ وزارت متبوعه اشعار گردید که در این
باب وزارت امور خارجه هیچگونه بی‌موقعی بسفارت جمهوری فدراتیو برزیل در تهران
پاسخ داده است .

سفیر شاهنشاه آرپامهر - علی فتوحیسی

وزارت امور خارجه

اداره
شماره
تاریخ
پست دارد

وزارت بازرگانی - اداره کل امور بازرگانی آمریکا و آفریقا

عطف بنامه شماره ۴۹۰۱۸ مورخ ۲۶/۷/۲۵۲۶ و پیرو نامه شماره ۱۰۱۲۵/۱۸ مورخ ۲۸/۷/۲۵۲۶ - بطوریکه از سفارت شاهنشاهی ایران در برازیلیا اطلاع میدهند - موافقتنامه بازرگانی ایران و برزیل مورخ ۲۲ ژوئن ۱۹۷۷ (۱۱/۴/۲۵۲۶) در تاریخ ۲ دسامبر ۱۹۷۷ (۱۱/۹/۲۵۲۶) از تصویب مراجع مربوطه برزیل گذشته است .

فوتوکپی ماده قانونی مربوطه و ترجمه فرانسه آن جهت مزید اطلاع به پیوست ارسال میگردد .

[Handwritten signature]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه دیجیتال
کتابخانه دیجیتال

- ✓ - سفارت شاهنشاهی ایران برازیلیا عطف بنامه شماره ۳۰۳/۲ - ۱۱۵۴ مورخ ۲/۱۰/۲۵۲۶
- اداره اموراتقتصادی پیرو نامه شماره ۱۰۱۲۵/۱۸ مورخ ۲۸/۷/۲۵۲۶
- اداره چهارم سیاسی پیرو نامه شماره ۱۰۱۲۵/۱۸ مورخ ۲۸/۷/۲۵۲۶

شماره پرونده	مرکز	تاریخ
۵-۵	۲	۱۱۹۹

[Handwritten notes and signature]

پی نوشتها:

۱. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه ایران، اسناد نمایندگی، کارتین ۴، سال ۱۳۳۸ ش.
۲. اسناد معاهدات دوجانبه ایران با سایر دول، تهران، واحد نشر اسناد دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ج ۴، ۱۳۷۰.
۳. پیشین، کارتین ۶، سال ۱۳۳۸ ش.
۴. پیشین، کارتین ۴، سال ۱۳۳۹ ش.
۵. پیشین، کارتین ۶، سال ۱۳۳۹ ش.
۶. پیشین، کارتین ۶، سال ۱۳۴۰ ش.
۷. پیشین، کارتین ۴، سال ۱۳۴۱ ش.
۸. پیشین، کارتین ۴، سال ۱۳۴۳ ش.
۹. پیشین، کارتین ۶، سال ۱۳۴۳ ش.
۱۰. پیشین، کارتین ۲۴، سال ۱۳۴۳ ش.
۱۱. پیشین، کارتین ۲۴، سال ۱۳۴۴ ش.
۱۲. پیشین، کارتین ۲۴، سال ۱۳۴۷ ش.
۱۳. پیشین، کارتین ۲۴، سال ۱۳۴۸ ش.
۱۴. پیشین، کارتین ۲۴، سال ۱۳۴۹ ش.
۱۵. پیشین، کارتین ۶۸، سال ۱۳۵۰ ش.
۱۶. پیشین، کارتین ۶۲، سال ۱۳۵۱ ش.
۱۷. پیشین، کارتین ۶۴، سال ۱۳۵۱ ش.
۱۸. پیشین، کارتین ۶۴، سال ۱۳۵۳ ش.
۱۹. پیشین، کارتین ۶۲، سال ۱۳۵۵ ش.
۲۰. پیشین، کارتین ۶۲، سال ۱۳۵۶ ش.
۲۱. رفیعی، کتاب سبز برزیل، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲۲. روابط خارجی ایران در سال ۱۳۵۰؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۳. روابط خارجی ایران در سال ۱۳۵۱؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۴. روابط خارجی ایران در سال ۱۳۵۲؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۵. روابط خارجی ایران در سال ۱۳۵۳؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۶. روابط خارجی ایران در سال ۲۵۳۴ شاهنشاهی؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۷. روابط خارجی ایران سال ۱۳۴۹؛ تهران: اداره انتشارات و مدارک وزارت امور خارجه، بی تا.
۲۸. نائیبیان، جلیل، روابط ایران با دول خارجی در دوره قاجاریه، تهران: فردابه، ۱۳۷۳.

